

M. Saffet Engin, Kemalizm ve Demokrasi*

M. Saffet Engin, Kemalism and Democracy

Doktora Öğrencisi Arda GÖBEL¹, Prof. Dr. Mustafa FİŞNE²

Öz

M. Saffet Engin, tek-parti devrinden başlayıp 1970'li yılların sonlarına kadar otuzdan fazla kitap ve çok sayıda makale kaleme almış bir Cumhuriyet aydınıdır. Amerika'da sosyoloji ve felsefe alanlarında öğrenim gördükten sonra Türkiye'ye dönen ve çeşitli okullarda öğretmenlik yapan Engin, bir taraftan da eski Türk tarihi ve dili üzerine eserler yazmıştır. Bu eserleriyle Atatürk'ün dikkatini çeken Engin, zaman zaman onun Çankaya sofrasındaki davetlerine katılmıştır. Atatürk'ten gördüğü bu teveccüh neticesinde Türk Tarih Kurumu ile Türk Dil Kurumu'nun ilk üyeleri arasında yer alan Engin, 1930'lu yılların Türkiye'sinde Atatürk'ün girişimleriyle şekillenen tarih ve dil tezlerinin hazırlanmasında görev almıştır. Engin, 1942 yılında öğretmenlik mesleğinden ayrılmasının ardından hiçbir resmî görev almamış ve vefatına kadar eski Türk tarihi ile Kemalizm'i anlatan eserler yazmıştır. Soğuk Savaş ortamında "anti-komünist" niteliği haiz yazılar kaleme almış olan Engin'in, 1950'li yıllardan itibaren "Türkçü" vasfı biraz daha ön plana çıkmıştır. "Öz Türkçe" olarak yazdığını ifade ettiği kitaplarında ırkçılığa varan görüşler öne sürmüştür, Türkiye'de sol ideolojilerin yükselişe geçtiği 1960 sonrasında ise sert bir komünizm aleyhtarı olarak dikkat çekmiştir. Bu çalışma, M. Saffet Engin'in düşünce dünyasına ışık tutmanın yanında, özellikle "Kemalizm" ve "demokrasi" arasındaki ilişki hakkında detaylı bilgi vermeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: M. Saffet (Arın) Engin, Kemalizm, demokrasi

Makale Türü: Araştırma

Abstract

M. Saffet Engin is an intellectual who wrote over thirty books and many articles during the Turkish Republic era, from the one-party rule until the end of the 1970s. After studying sociology and philosophy in the USA, Engin returned to Turkey and lectured to students at various schools, and he wrote books on ancient Turkish history and language. Drawing Atatürk's attention, Engin attended his meetings at Çankaya Mansion. Engin became one of the first members of the Turkish Historical Society and the Turkish Language Association; he played a significant role in preparing the Turkish history and language theses shaped by Atatürk's initiatives in the 1930s. After leaving his teaching profession in 1942, he wrote works describing the old Turkish history and Kemalism until his death. Engin wrote articles with an "anti-communist" nature during the Cold War period, and after the 1950s, his "Turkist" views became more noticeable. In his books, which stated that he wrote in "Pure Turkish" (Öz Türkçe), he put forward views that were almost racist, and after 1960, when leftist ideologies were on the rise in Turkey, he drew attention as a staunch anti-communist. The purpose of this study is to provide detailed information about the relationship between "Kemalism" and "Democracy", and shed light on the world of thought of M. Saffet Engin.

Keywords: M. Saffet (Arın) Engin, Kemalism, democracy

Paper Type: Research

Giriş

*Bu çalışma, birinci yazarın ikinci yazarın danışmanlığında M. Saffet Engin'in Türk siyasal düşüncesine katkıları üzerine hazırladığı ve yazım aşamasında olan doktora tezinden üretilmiştir.

¹Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ardagobel@hotmail.com

²Afyon Kocatepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, fisne@aku.edu.tr

Türkiye’de 1930’lu yıllar, Kemalizm’in ideolojik temele oturtulmaya çalışıldığı bir dönem olarak kritiktir. Dönemin başlarında kimi Kemalist aydınlar, Kemalizm’in henüz açıkça tanımlanmamış bir siyasal hareket olduğuna dikkat çekmişlerdir. Örneğin F. Rıfki [Atay] (1932, s. 7-8), Altı Ok’un parti programına yeni girdiği fakat Kemalizm’in henüz resmî bir biçim almadığı 1932 yılında, Türkiye’de görülen “zihin kargaşalığı”nın bir programın olmamasından değil; “...Kemalizm’in ideolojisi[nin] yapılmamasından” kaynaklandığını söylemiş ve bu duruma içten içe hayıflanmıştır. Aynı şekilde Atatürk de 1 Kasım 1937 tarihli meclis açış nutkunda, Türk milletinin büyük davasını; “en medenî ve en müreffeh bir millet olarak varlığını yükseltme ülküsü” olarak açıklamış ve bu amaca giden yolda “...fikir ve hareketi beraber yürütmek mecburiyeti” olduğundan bahsetmiş, bunun için ise “memleket davalarının ideolojisini anlayacak, anlatacak, nesilden nesle yaşatacak fert ve kurumları yaratmanın” önemini vurgulamıştır (ASD I, 1997, s. 419).

Gerek devlet katından gerekse entelektüel camiadan gelen bu çağrılar cevapsız kalmamış, bir grup aydın 1930’lu yılların ortalarından başlayarak Kemalizm’e teorik bir çerçeve çizmeye yönelik olarak değişik eserler kaleme almışlardır. Bu isimlerden biri de M. Saffet Engin olmuştur.³ Kemalizm’in teorik bakımdan açıklanması çabalarının dönemin Türk aydını nezdinde henüz cılız olduğu 1933 gibi nispeten erken bir tarihte “[Kemalist] İnkılâbı hakkında anlayıp onu kökleştirmek bugün Türk münevverinin uhdesine düşen en mühim bir vazifedir” diyen Engin (1933, s. 266), bu “vazife”yi kısa süre sonra kendi adına yerine getirmiştir. Engin, 1938-1939 yıllarında yayımlanan ve Kemalist İnkılâbı izah etme amacı güden üç ciltlik “Kemalizm İnkılâbının Prensipleri” isimli eseriyle Kemalist literatüre önemli bir katkıda bulunmuştur. Genç yaşında Atatürk’ün çevresine girmeyi başaran Engin, yazı hayatının ilk devresini oluşturan 1920’li yılların sonlarından 1970’li yılların sonlarına kadar Kemalizm İnkılâbı’nı açıklamak amacıyla pek çok eser yazmıştır. Bunun yanında, eski Türk tarihine özel bir ilgi duyan ve bu alanda da pek çok eser yayımlayan Engin’e bizzat Atatürk tarafından eski Türk tarihini yazma görevi verilmiştir (Engin, 1975, s. 68).

Tarihin en köklü milleti olarak gördüğü Türk milletinin son asırlarda yaşadığı sıkıntıları Türklükten uzaklaşılmasının bir cezası olarak değerlendiren Engin, Kemalizm’i Türklüğün “ihya” edilmesi olarak tasavvur ederek, Kemalist Türkiye’yi Türklüğün binlerce yıllık tarihindeki “nihai” aşama olarak görmüştür. Türk milletinin insanlık tarihi boyunca medeniyete en çok “hizmet” etmiş millet olduğunu ifade eden Engin, Kemalizm İnkılâbı’nın özellikle tarih (Türk Tarih Tezi) ve dil (Güneş-Dil Teorisi) alanlarındaki devrimleriyle bir süredir unutulmuş olan bu gerçeği tüm insanlığa hatırlattığı inancındadır. Ömrü boyunca Kemalist inkılapların korunması hususunda büyük bir titizlik gösteren Engin’in bu tavrı, kendisinin özellikle “demokrasi” konusundaki düşüncelerinde daha bir berraklık kazanmaktadır.

Bugüne değin kendisi ve düşünceleri hakkında -kısmî değinmeler dışında- yeterli çalışma yapılmamış bir isim olan Cumhuriyet aydınlarından M. Saffet Engin’in Kemalizm ve demokrasi meselesine bakışı etrafında hazırlanan bu çalışmanın, literatürdeki söz konusu eksikliğin giderilmesine önemli bir katkıda bulunması beklenmektedir. Çalışmada ilk olarak, Engin’in düşünce dünyasını birinci derecede yansıtan Kemalizm ve Kemalizm İnkılâbı hakkındaki görüşleri paylaşılacak, Kemalist inkılapların korunması noktasındaki hassasiyetine temas edilecektir. Çalışmanın devamında ise Engin’in demokrasi, ya da kendisinin bu kavrama 1950 sonrasında verdiği Öz Türkçe karşılığıyla “kamuculuk” konusunda zaman içerisinde değişkenlik gösteren görüşleri üç farklı dönem itibarıyla ele alınacaktır. Çalışma boyunca yeri geldikçe kendisinin diğer konulardaki görüşlerinin de aktarılmasıyla Engin’in zihin dünyası daha bütüncül bir şekilde ortaya konmuş olacaktır.

³ Çalışmanın ilerleyen sayfalarında kendisinden yalnızca “Engin” olarak bahsedilecektir.

1. M. Saffet Engin ve Kemalizm İnkılâbı: Türklüğün İhya Edilmesi

Türkiye’de Kemalizm, ideolojik ve kültürel boyutuyla hem kamusal alan üzerinde hem de gündelik hayat üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Parla (1994, s. 13), Kemalizm’in Türk siyasal hayatındaki yerinin ne denli önemli olduğunu şu satırlarla ifade etmektedir:

“Çağdaş Türk siyasal yaşamında, hem bilişsel hem duygusal-normatif planda, Kemalizm’e gönderme yapılmadan düşünce-duygu-yargı belirtildiği, ona dayanılmadan siyasî önerme ve proje üretildiği, ülkenin siyasî tarihi ve geleceği üstüne Kemalizm’le ilgisi kurulmadan (sembolik ya da diskürsif) konuşulduğu ve iş görüldüğü yok gibidir. Yalnız devlet, iktidar bloku ve resmî siyaset katında değil, genel olarak siyasî sınıfın tüm söyleminde ve hatta (aslında ne denli çelişkili olursa olsun) sol muhalefet çevrelerinde de.”

Parla’nın bu değerlendirmesinin, aradan geçen yıllara rağmen Kemalizm’e dair tartışmaların hâlen güncelliğini koruduğu düşünüldüğünde, ne kadar isabetli olduğu ortadadır. Türk “siyasal hayatı” veya “düşünce tarihi” üzerine lehte ya da aleyhte yazılmış hemen hiçbir çalışma yoktur ki içerisinde Kemalizm’e referans verilmemiş olsun. Söz konusu alanlarda kalem oynatan kimselerin zihin dünyalarındaki olumlu ya da olumsuz düşüncelerinin çıkış noktası olarak Kemalizm’in oldukça belirleyici olduğu gözlenmektedir. Bu kimselerin siyasal alana dair meselelerde almış oldukları pozisyonun, Kemalizm’e karşı bilinçli/bilinçsiz bir şekilde takınılan tavrın neticesinde şekillendiği söylenebilir. Bu değerlendirmenin doğruluğu, Engin’in şahsında bariz bir hal almaktadır. Engin, 1930’lardan 1970’li yılların sonuna kadar hep Kemalizm’den bahsetmiş, Kemalizm’i anlatmış ve yazmıştır. “Kemalizm” ya da kendisinin 1950 sonrasında bu kavramın yerine ikame ettiği “Atatürkçülük”⁴ Engin’in âdeta ayrılmaz bir parçası olmuştur. Hatta Kemalizm’in/Atatürkçülüğün Engin için yaşama sebebi haline geldiği söylenebilir. Dolayısıyla, Engin’in “demokrasi” konusundaki görüşlerinin tam olarak anlaşılabilmesi de öncelikle kendisinin Kemalizm’e dair görüşlerinin açıklığa kavuşturulmasıyla mümkün olacaktır. Bu itibarla, ilk olarak Engin’in Kemalizm İnkılâbı ile ilgili görüşleri aktarılacaktır.

Engin’in şahsında Kemalizm, birbirini tamamlayan iki farklı boyuttan oluşmaktadır. Bunlar; dünya şartlarının getirmiş olduğu ve muasır hayatın gerekliliklerinden doğan “evrensel” boyut ile Türklüğün asırlar öncesine dayanan ve doğuştan gelen yetenekleriyle tarihsel mirasından kuvvet alan ve bu bakımdan Türklüğe has olan “millî/ulusal” boyuttur. Kemalizm, evrensel mahiyeti itibarıyla ele alındığında; “Umumî Harpten [I. Dünya Harbi] sonraki yeni âlemin yeni doğmuş ruhudur. Bu ruhun gayesi, alemşümül terakki [evrensel ilerleme] hakikatinin en yüksek tecellisini millî bünyede temin ile insanıyeti yükseltmektir” (Engin, 1938a, s. 193).⁵ Engin’in Kemalizm’e oldukça “cüretekâr” bir misyon atfettiği gözden kaçmamaktadır. Engin’in düşüncesinde Kemalizm’in “...millî sınırları aşan, evrensel bir değer olarak telâkki edildiği görülmektedir” (Yıldız, 2013, s. 189). Yıldız’ın işaret ettiği bu nokta, Engin’in şahsında Kemalizm’e atfedilen “evrensel” mahiyetteki değerle, onun “millî” mahiyetteki değerinin kesişme noktasını ya da yukarıda ifade edildiği şekliyle bunların birbirini tamamladığı noktayı oluşturmaktadır. Engin’in “...Türk milletinin tarihî mukadderatında mündemiç” olduğundan bahsettiği vasıf, Türk’ün doğuştan gelen kabiliyetlerinden kaynaklanması sebebiyle Türk’e “has”tır ve bu bakımdan Kemalizm’e millî/ulusal bir boyut kazandırmaktadır. Engin’in Kemalizm’e yüklemiş olduğu bu ulvî misyon, kendisinin

⁴ 1950 sonrası dönemden vefatına kadar tüm eserlerini “Öz Türkçe” yazdığını belirtecek kadar Öz Türkçeye önem vermiş olan Engin, 1950’li yılların başlarında “Kemalizm” kavramı yerine “Atatürkçülük” kavramını kullanmaya başlamıştır. Ayrıca, Engin’in 1953 yılında yayımlanan “Atatürkçülük ve Moskofluk-Türklük Savaşları” isimli eseri -tespit edilebildiği kadarıyla- başlığında “Atatürkçülük” ifadesinin geçtiği ilk eser olma niteliğini de taşımaktadır. Türkiye’de Atatürkçülük kavramının daha ziyade 1960’lı yıllarda kullanılmaya başlandığı ve söz konusu kavramın ancak 1980 sonrasında yaygınlaştığı söylenilebilir. Yaşar Nabi Nayır’ın 1963 ve Falih Rıfki Atay’ın 1966 tarihli aynı isme sahip eserleri “Atatürkçülük Nedir?” ile Tarık Zafer Tunaya’nın 1964 tarihli “Devrim Hareketleri İçinde Atatürk ve Atatürkçülük” ve Ali İsmet Gencer’in yine 1964 tarihli “Devlet Düzeni ve Atatürkçülük” ile Hamza Eroğlu’nun 1965 tarihli “Gerçek Yönüyle Atatürkçülük” isimli eserleri, Engin’den en aşağı on yıl sonra kaleme alınmış eserlerdir.

⁵ Çalışmanın ilerleyen sayfalarında Engin’in eserlerine atıf yapılırken, Engin’in ismi zikredilmeden yalnızca atıf yapılan eserin basım yılı ve ilgili sayfa numarası belirtilecektir.

“medeniyet” kavramı ile “Türkler” arasında kurduğu ilişki aktarıldığında belirginlik kazanacaktır.

Engin’in şahsında Kemalizm İnkılabı’nın temel ülküsü; “muasır medeniyetin en ileri safında lâyük olduğumuz mevki az zamanda alabilmek”tir (1939, s. 87). Engin’in bu ifadesinde vurgulanması gereken asıl husus; kendisinin Türklüğü/Türk milletini “muasır medeniyet” içerisinde konumlandığıdır. Buna göre Engin, muasır medeniyet denilen muhayyel kavramlandırmada Türklüğün/Türk milletinin lâyük olduğu konumu, “muasır medeniyetin en ileri safı” olarak belirlemektedir. Engin’in Türklere muasır medeniyet içerisinde “en yüksek” dereceyi vermesi, kendisinin insanlık tarihini algılama biçimi dikkate alındığında gayet doğaldır. Zira Türkler, “...Türk milletinin tarihî mukadderatında mündemiç” olan yüksek vasıfları sebebiyle tarihleri boyunca hep “medeniyet kurucu” bir millet olagelmışlerdir.

Engin’in bütün yazıları gözden geçirildiğinde, söz konusu külliyata hâkim olan hava şöyle özetlenebilir: Büyük Türklük ailesinin tarihin en eski devirlerinden bu yana elde etmiş olduğu tecrübeler neticesinde almış olduğu son şekli yani onun nihâî aşamasını temsil eden Kemalist Türkiye, insanlığın ilerleme yarışında bir nevi “bayraktarlık” yapacak ve insanlığı yükseltecektir. Zira, insanlığın evrensel ölçekteki terakki/ilerleme hakikatinin “en yüksek tecellisi” Kemalizm sayesinde Türk millî bünyesinde ortaya çıkacaktır. Engin’in Kemalizm’e yüklediği bu cüretkâr misyonu örneklendirmesi bakımından şu satırlar dikkat çekicidir:

“İradî hürriyetin mutlak şekli olarak bu terakkinin haiz olduğu vasıf, Türk milletinin tarihî mukadderatında mündemiçtir. Türk milletinin ruhunda ve karakterinde afakî ve enfüsî şe’niyetlerin [objektif ve sübjektif gerçekliklerin] harikulâde bir imtizaç [uyum] ve terkihi vardır. Kemalizmle bu imtizaç millî ve insanî terakkinin hizmetine tahsis edilmiştir” (1938a, s. 193).

Akpolat’ın (2010, s. 132) haklı olarak dikkat çektiği gibi; Engin’in yukarıdaki satırlarda ortaya koyduğu düşüncede bariz bir Hegel etkisi göze çarpmaktadır. Kemalizm’i açıkça “zıtlıkları birleştiren bir devrim ideolojisi” olarak gören Engin, Hegelyen düşüncede öne çıkan “sübjektif ruh” ve “objektif ruh” kavramlarına atıf yapmaktadır. Ancak, Hegel’in “bütün varolanların, bütün varlık çeşitlerinin arkasında ve temelinde bulunan ilke...” olarak tanımladığı (Gökberk, 1980, s. 438) “geist” kavramı, Engin’de yerini “medeniyet” kavramına bırakır ve bu noktadan sonra tarihin temel öznesi milletler -daha doğrusu Türkler- olmaktadır. Hegel, bazı milletlere geist’in bir görünümü olarak tarihin öznesi statüsünü vermiş (Akpolat, 2010, s. 132), Engin ise medeniyet tarihinin baş aktörü olarak Türk milletini en tepeye yerleştirmiştir. İşte Kemalizm İnkılabı, insanlığın en üstün milleti olan Türklerin “yeniden” tarih sahnesine çıkmasını sağlamıştır. Zaten tarih denen şey de “...bu ruhun [geist] mütemadî bir inkişafının ifadesi olduğuna göre...” (1938a, s. 42), Türklerin Osmanlı devri boyunca medeniyet yarışında geride kalması “arızî” bir durumdur. Engin’in nazarında, Kemalizm İnkılabı ile Türk’ün önünde açılan Cumhuriyet devri, Türklerin uzun bir sessizlik devrinden sonra medeniyet yarışındaki öncü rollerini yeniden üstlenecekleri bir dönemin de başlangıcını teşkil etmektedir. Engin, Türklerin yeniden “medeniyet kurucu” rollerine döneceklerine emindir ve şöyle demektedir: “Ölmemiştik, uyuyorduk; uyandık” (1933, s. 262); “Türk yaptı, yapabilir ve yapacaktır” (1953, s. 127).

Engin’e göre, Kemalizm’in temel ülküsü olan; “Türk milletini muasır medeniyetin en ileri safında lâyük olduğu yere ulaştırmak” ülküsünde kastedilen medeniyet de hiç şüphesiz Avrupa medeniyetidir. “Her uygarlık, ulusal kültür canlanışından doğar” görüşünü kabul eden Engin için muasır Avrupa uygarlığını canlandıran, hatta bizatihi onu doğuran şey ise Türklerin binlerce yıl öncesine dayanan “öz” kültürleri yani Greko-Lâtin kültürü olmaktadır. Engin için Greko-Lâtin kültürü, Türklerin kendi ulusal kültürüdür. 1930’lu yıllar Türkiye’inde revaç kazanan Türk Tarih Tezi’nden bir hayli etkilenmiş olan ve hatta Bora’nın (2007, s. 52) “Türk Tarih Tezi’nin en ‘fevri’ savunucularından...” şeklinde takdim ettiği Engin; Grek ve Roma medeniyetlerinin temellerini Türklerin ataları olan Sümer-Eti/Hitit-Etrüsk-Aka Türklerinin attığına inanmış, böylece muasır Avrupa medeniyetinin oluşumunda mühim bir rolü bulunan

Greko-Lâtin kültür ve medeniyetini esasen bir “Türk medeniyeti” olarak ele almıştır. Engin’in kabulünde Avrupa medeniyetinin temelini teşkil eden şey, brakisefal Alpin ırk içerisinde öne çıkan Türklerin, Orta Asya’da tesis ettikleri yüksek medenî hasletleri, önce Orta Asya’dan Anadolu’ya ve oradan da Sümer, Eti, Etrüsk ve Aka Türkleri kanalıyla Avrupa medeniyetine tevarüs ettirmeleridir. İşte Türk milleti, tamamen kendi malı olan bu öz Türk kültürüyle, muasır Avrupa medeniyetinin “kafası ve gönlü” olmuştur.⁶

Medeniyet kavramına bu şekildeki bakışından hareketle Engin’e göre “Avrupalılaşma”, “çağdaşlaşma”, “Batılılaşma” kavramlarının her birinin temelinde “Türkler” vardır, insanlığın ilerlemesi noktasında önem arz eden bütün bu tarihsel süreçlerin baş aktörü Türklerdir. 1950 öncesi dönemde kaleme aldığı eserlerinde Türk milletini “medeniyete en çok hizmet eden milletlerden biri” olarak gören Engin, 1950 sonrası dönemde kaleme aldığı eserlerinde ise Türk milletini “medeniyete en çok hizmet eden millet” olarak selâmlamıştır. Türkler, tarihin her devrinde ileri bir medeniyete sahip olmuş ve dünyanın farklı bölgelerine yaptıkları göçler vesilesiyle bu ileri medeniyetlerini gittikleri her yere taşımışlardır. Engin’in düşünce dünyası içerisinde 1950 sonrası dönemi net bir şekilde tasvir etmesi bakımından aşağıdaki satırlar dikkat çekicidir:

“Sümerler, Etiler hep buralardan [Orta Asya] çıkıp ilk uygarsal [medenî] simalarıyla Batıya doğru gelmişler, ve buralardaki kuruma olayının korkunç baskısından ayrılmışlardı... Ama bu [Sümer ve Eti] atalarımızın burada kurdukları eski büyük uygarlık, bu göçlerle bütün Batıyı ilksel yontmataş (mağara) çağından ileri uygarsal cilâlıtaş çağına çıkarmak gibi eşsiz bir görev yapmıştı (Bilindiği gibi cilâlıtaş Türk uygarlığı Batıya, mağaralardan çıkıp ev yapmasını, tarımı, canlıları evcilleştirmesini, dokumacılığı, ateşi tüm kullanmasını, dil ve yazıyı öğretmiştir. Bu çağ, toplumbilimde adamlığa geçiş (antropojenik) çağ olarak tanınır” (1953, s. 298).

Görüldüğü gibi Engin’e göre, Kemalist İnkılâbın evrensel/âlemşümül yönüyle milli/ulusal yönü birbirini tamamlamaktadır; çünkü Kemalizm bir yönüyle 20. yüzyılın ilk çeyreğindeki muasır dünya şartlarının bir neticesi, onun doğurduğu bir inkılâptır. Diğer yandan ise Kemalizm, nihai aşamasını teşkil ettiği “büyük Türklük ailesi” vesilesiyle, kendisini doğuran muasır şartları, yani Avrupa kültür ve medeniyetinin de kaynağını oluşturan özü kendisinde barındırmaktadır. Yani Kemalizm, kendisini doğuran şartları (ister Avrupalılaşma ya da Batılılaşma, isterse de modernleşme/çağdaşlaşma olarak alınsın) esasen yine kendisi hazırlamıştır. Zira muasır medeniyeti teşkil eden hangi unsura gidilirse gidilsin orada mutlaka Türklerin bir izi, bir eseri bulunacaktır, o iz ya da eser de Türklüğün muasır medeniyetteki temsilcisi olan Kemalizm vesilesiyle “en yüksek tecellisini millî bünyede temin etmektedir” (1938a, s. 193). Avrupa, Türk’ün “öz malı” olan söz konusu medeniyet ve kültürü benimsemiş olmakla, Orta Çağ’ın her türlü gericiliğinden kurtulup günümüzün muasır medeniyetine “Avrupa medeniyeti” adıyla kendi imzasını atmıştır.

“Avrupalılaşmak... kültürle olur” diyen Engin’e (1960, s. 144) göre Türk milleti, temelini kendi atalarının yadsınamaz hizmetlerinin oluşturduğu muasır Avrupa medeniyeti içerisinde lâyük olduğu en ileri mevki alabilmek için ulusal kültürü oluşturan bütün öğelerde eskiden olduğu gibi öz Türk geleneklerine ve yaşayışına uygun olarak hareket etmek, tek kelimeyle “Türkleşmek” mecburiyetindedir. Peki Engin’in bahsettiği bu “Türkleşme” nasıl gerçekleşecektir? Bu hususta Alman millî idealizm felsefesinin önemli temsilcilerinden J. G. Fichte’nin düşüncelerinden hareket eden Engin, insan benliği ister kişisel, isterse de ulusal bakımdan “...kendi kendisini sınırlandırarak ve özelleştirerek, kendinden olmayanları anlar ve

⁶ Türklerin “milattan dört, beş bin sene evvel yüksek bir medenî hayatın piştarları [öncüleri] ve rasyonel gayelerin istihsalinde orijinal fikirler ve usuller sahibi” olduğunu söyleyen Engin (1938a, s. 212), günümüz muasır Avrupa’sının teşekkülünde baş rolü oynayan Greko-Lâtin kültür ve medeniyetinin, Türklerin Orta Asya’da tesis ettikleri bu yüksek medenî hayatı göçler yoluyla Avrupa’ya taşımaları neticesinde ortaya çıktığı inancındadır. Muasır Avrupa’nın bugünkü her türlü saadetini; Türklerin Orta Asya’da yaşadıkları medenî hayatı ve sahip oldukları fikir ve prensipleri “...bir taraftan Ege ve Grek medeniyeti vasıtasıyla garba [Batı’ya] intikali, diğer taraftan da Asya’nın bu büyük yarımadasına [Anadolu’ya] vaki olan Türk akınlarıyla oralara götürülmüş olan yüksek bir zekâ ve kabiliyetin mahsulü” olarak kabul etmek gerekmektedir (1938a, s. 212).

onlarla çarpışıp savaşmağı ele almak yoluyla kendi özbenliğini geliştirir ve gerçekleştirir” demektedir (1960, s. 36). Bu itibarla Türk milleti de kendi “maşerî vicdan”ında bir muhasebe yapacak ve ulusal kültürü meydana getiren öğelerin her birinde Türk’e yabancı olan, yani “kendinden olmayan” unsurları tespit ederek bunları bünyesinden atacaktır. Türk milleti, - Engin’in en çok kullandığı ifadelerden biriyle söyleyecek olursak- “kafaca ve gönülce” Türkleşmediği sürece ne “Avrupalılaşmak”, ne de “çağdaşlaşmak” mümkündür. Kafaca ve gönülce Türkleşmenin yolu ise Türk’ün binlerce yıldır insanlığa medeniyet götüren yüksek kültüründeki her unsurun eskiden olduğu gibi Türkleşmesinden geçmektedir. Türk milleti; dilde, dinde, tarihte, edebiyatta, müzikte, ahlakta, sanatta, sporda, eğitimde vs. ulusal kültürü oluşturan bütün bu alanlarda “kendinden olmayanları kaldırıp atmak” suretiyle “Türkleştiği” takdirde yeniden medeniyetler kuran yüksek vasıflı bir millet hâline gelecektir. Zaten Kemalizm İnkılâbı’nın yapmaya çalıştığı şey de tam olarak budur: Yukarıda zikredilen bütün alanlarda Türkleşmek ve Türk’e doğru gitmek.

Engin’in (1953, s. 332), “ne acı ve yazıktır ki Avrupa’yı biz uyandırdık da, sonradan kendimiz en korkunç softa uykularına daldık” diyerek hayıflanması boşuna değildir. Engin’in tasavvurunda, Türklüğün şanlı tarihi içerisinde “karanlık” bir devri temsil eden Osmanlı devrinde, Türklük bilincinin ve de Türklüğün asırlardır sahip olduğu eski yaşam biçiminin ve geleneklerinin ihmâl edilmesi neticesinde Türklüğün insanlığı yücelten ve yükselten şanlı mazisi unutulmuş/unutturulmak istenmiştir. İşte ancak Kemalizm İnkılâbı sayesinde ki hem Türk’ün kendi vicdanına hem de bütün insanlığa Türklüğün “medeniyet kurucu” şanlı mazisi yeniden hatırlatılmıştır. Medeniyete en çok hizmet etmiş olma şerefine sahip olan Türk milleti, şimdi Kemalizm İnkılâbı sayesinde her alanda Türkleşerek, Türklüğü aslı görevi olan medeniyet kuruculuğu vazifesine döndürmeye başlamıştır. Engin’e göre Kemalizm, asırlardır ihmâl edilen Türklüğü kendine getirerek, Türk’ün paslanmaya yüz tutmuş “medeniyet kurucu” rolünü ihya etmiştir: “İrkî karakterimiz ve değişmeyen fitrî kabiliyetimiz üzerinde, hür bir zekâ ve iradenin oynadığı rol ve gösterdiği harika, Kemalizm devrinde olduğu kadar beşer tarihinin hiçbir safhasında ve hiçbir devrinde görülmemiştir” (1938b, s. 129). Son tahlilde, adı ister “Avrupalılaşmak”, ister “çağdaşlaşmak” olsun, bunların ikisi de Kemalizm’in Türk milletini “muasır medeniyetin en ileri safında lâıyk olduğu yere ulaştırması” ülküsüne giden ana yolun farklı duraklarıdır. Bu iki yolun kökeni de eski Türk uygarlıklarının yaşayışlarına ve anelerine dayanmaktadır. Engin’e göre Atatürk’ün bütün inkılâplarının amacı birdir: “Türkleşmek, Avrupalılaşmak” (1953, s. 131), ya da “Türkleşmek, çağdaşlaşmak” (1953, s. 189). Kemalizm’in, Türkiye’nin her alanda modernleşmesini ve çağdaşlaşmasını esas alan “inkılâpçılık” ilkesi, aynı zamanda “Türkleşme”yi de beraberinde getirecektir.

Engin’in demokrasi konusundaki görüşleri, kendisinin Kemalizm’e ve Kemalist inkılâpçılık/devrimcilik ilkesine bakışıyla ve bu inkılâpların/devrimlerin korunması hususundaki hassasiyetiyle yakından ilgilidir. Engin, “inkılâp” kavramını; “zaman ve mekân şeraiti [şartları] altında meydana gelen yeni fikir hareketlerinin muhassalası [sonucu]” olarak tanımlamakta ve inkılâpların “eski içtimaî nizamın fenalıklarını anlamış olduklarından o -eski- nizama karşı asi” olduklarını ifade etmektedir. Engin (1933, s. 266), bu tanım doğrultusunda, Türk İnkılâbı’nı/Kemalist İnkılâbı; “Fransız İnkılâbı ile başlayan muasır hayatın telkin ettiği mefkureleri kendi şeraitimize göre memleketimizde tatbik eden bir inkılâp” şeklinde değerlendirmektedir.

Engin’in nazarında Kemalist inkılâpçılık ilkesi, Türk’ün hayatında Kemalizm İnkılâbı ile meydana gelen bütün değişikliklerin temel kaynağını teşkil etmektedir. Türk milleti, Kemalizm İnkılâbı’nın; siyasî, iktisadî, hukukî, sosyal vs. bütün sahalarda getirmiş olduğu kazanımlar sayesinde âdeta kabuk değiştirmiştir. Türk toplumu, Osmanlı devrinde monarşiyle idare edilirken, Kemalizm İnkılâbı sayesinde -Türklerin icadı olan- demokratik bir rejime kavuşmuş, hukuk düzeni bakımından önceden İslâm hukukuyla Batı hukukundan müteşekkil melez bir hukuk düzenine sahipken, Cumhuriyet Türkiye’sindeki hukuk reformları neticesinde bu melezlikten kurtularak -temelinde yine kendi atalarının izi olan- Batı hukukuna bütünüyle

tâbi olmuştur. Bir tarafta medreselerin, diğer tarafta Batılı tarzda eğitim veren modern okulların varlığı sebebiyle yine söz konusu melezliğin hüküm sürdüğü Türk eğitim sisteminde de tamamen Batı tarzı bir eğitimin benimsenmesiyle önemli bir adım atılmıştır. Yine “Türk harfleri”nin kabul edilmesiyle, eğitim toplumun geneline doğru yayılmaya başlamış, okullarda eski yazı yüzünden kaybedilen vakit geri kazanılmıştır (1938a, s. 25). İşte Engin’in (1939, s. 49) nazarında inkılâpçılık, yukarıda kısaca özetlenen bu değişimlerin “...hepsine şamil olan bir ilerleyiş ve yükseliş imanıdır.”

Engin’in inkılâpçılık anlayışı, “halk için halka rağmen” biçiminde özetlenebilir. “Halk için halka rağmen” düsturu, Kemalizm’in inkılâpçı karakterini de şekillendirdiğinden, söz konusu düstur hakkında kısa bir açıklama yapılması uygun olacaktır. Cumhuriyet’in kurucu kadrosu, Millî Mücadele’nin ardından uygulamak istediği reformları, halkın henüz kendi kaderini kendisi belirleyecek nispette bir erginliğe sahip olmadığı düşüncesinden hareketle “halkın onayı”nı almak gibi bir yönteme başvurmadan, elit bir azınlığın öncülüğünde “tepeden inmece” bir tavırla hayata geçirmiştir. Bu anlamda Atatürk devrimleri, “halk için halkın çoğunluğuna karşı” gerçekleştirilmiştir (Şahinler, 1998, s. 128). Atatürk inkılâpları/devrimleri; “bütün halkın değil, daha ziyade toplumun aydın ve ilerici güçlerinin ‘kalpleri kazanılarak’ gerçekleştirilmiştir” (Timur, 1968, s. 109). Atatürk devrimleri, Kılıçbay’ın (2009, s. 240) ifadesiyle; Aydınlanma paralelinde olmakla birlikte, Rönesans tabanına dayanmaması ve Türkiye’de bir burjuvazinin olmaması sebebiyle bir “resmî devlet doktrini” biçiminde ortaya çıkmış, böylece Cumhuriyet’in ilk Aydınlanma hareketi “halk için halka rağmen” olmak zorunda kalmıştır. Kemalist devrimcilik ilkesinin halk için halka rağmen şeklinde formüle edilen bu vasfı, seçkinlerin değer yargılarını kitlelerin rızasına müracaat etmeden onlara da teşmil etmesi bakımından genellikle “olumsuz” bir değerlendirilmeye tâbi tutulmuş; bunun arzulanan bir durumdan ziyade, şartların zorlamasının bir neticesi olduğu ifade edilmiştir.

Engin’in devrimcilik anlayışı da devrimlerin halka gerekirse “zora başvurma” pahasına bile olsa benimsetilmesine dayanmaktadır. “Halk için halka rağmen” düsturundan hareket eden Engin’e (1955, s. 45) göre; “her devrim kesinlikle genel isteğe [bakılmadan] yapılır” ve gene “her devrim, kesinlikle zor kullanmağı ve gevşek bırakılmamağı gerektirir.” Engin, devrimlerin gerekirse halka zorla benimsetilmesi konusunda şöyle bir örnek de vermektedir: “Eğitilmek, eyi yetiştirilmek istenen bir çocuğa nasıl her istediği verilmezse, öylece, yükseltilmek istenen bir topluma da her istediği verilemez; onun kötü alışkanlıkları önlenir. Nasıl olsa, Devrim demek de bu demektir... Eski alışkanlığa hiç bakılmayacaktır” (1960, s. 127). Engin (1953, s. XI) için devrimlerin en temel özelliklerinden biri de bunların “...ancak alışkanlığı devirmeye yapılabilir” olmalarıdır. “Atatürk devrimleri bir bütündür, bir tek devrimin çeşit yanlardan görünüşüdür” diyen Engin’e (1953, s. XII) göre; bu devrimlerden birine bile dokunmak demek, “bütünü sarsmaktan, kundaklamaktan başka bir... şey” değildir.

2. M. Saffet Engin ve Demokrasi

Engin’de Atatürk inkılâplarını/devrimlerini koruma ve kollama konusunda yukarıdaki satırlarda görülen bu cansiperane tutum, kendisinin bilhassa demokrasiye dair görüşlerinde daha da somut hâle gelmektedir. Zira Engin için Kemalizm/Atatürkçülük İnkılâbı’nın temel ilkeleri ve devrimleri tehlikeye girdiği anda demokrasi de pekâlâ rafa kaldırılabilir.

Engin’in demokrasiye ve özellikle de çok-partili demokrasiye dair görüşleri, kendisinin yazı hayatı süresince üç farklı seyir izlemiştir. İlk olarak, 1930’lu yılların başından 1940’lı yılların sonlarına kadar olan dönemde demokrasinin faziletlerinden bahsetmiş; zaten demokrasi denen sosyal nizamı göçler yoluyla Avrupa’ya taşıyanların eski Türkler olduğunu iddia etmiş, Türklerin fitrat itibarıyla demokratik nizamla ne denli müsait olduklarını ispata çalışmıştır. Engin, 1950’li yıllardan 1960’lı yılların ortalarına kadar, hem Atatürk devrimlerinin Türk toplumunda henüz yeterince yerleşmemiş olması, hem de Türk halkının genel eğitim seviyesinin demokratik nizam için yetersiz olduğu düşüncesinden hareketle Türkiye’de çok-partili hayata vaktinden erken geçildiğini öne sürmüştür. Bu dönem içerisinde çok-partili

sistemden vazgeçilmesi noktasında açıkça bir isteği olmamakla birlikte, yazılarında sürekli olarak çok-partili demokrasiye geçişin bir “oldu bittiye” getirildiği düşüncesini işlemiştir. 1960’lı yılların sonlarından 1970 sonrasındaki tüm yazılarını kapsayan üçüncü devirde ise “oy avcılığı” olarak gördüğü çok-partili demokrasi ortamında daha fazla oy alabilmek için zaten toplumda yeteri kadar kökleşmemiş olan Atatürk devrimlerinin yok edilmesi pahasına birbirleriyle “sandalye kavgasına” tutuşan partilerin Türkiye’yi uçurumun eşğine getirdiğini savunan Engin, bir an önce 1946 öncesine yani Atatürk’ün tek-partili idaresine geri dönülmesini arzulamıştır.

Engin’in yukarıda kısaca bahsedildiği şekliyle üç devreye ayrılabilir olan demokrasiye dair görüşleri, kendisinin 1933 ila 1977 arası dönemi kapsayan yazılarında hatırı sayılır bir yer işgal etmesi bakımından önemlidir. Aşağıdaki sayfalarda, Engin’in bu üç devirde demokrasiyi ne şekilde gördüğü üzerinde daha detaylı olarak durulacaktır.

2.1. Tek-Parti Devri: Demokrasinin Mucidi Olarak Türkler

Engin’e göre; “hem bir hükümet şekli, hem bir devlet şekli ve hem de bir cemiyet şekli” olan demokrasinin (1933, s. 126) tatbik edildiği en eski şekilleri “Sümerler devrinde, ve bilhassa Anadolu’da Eti medeniyetinde” görmek mümkündür (1938b, s. 94). İşte bu itibarla; “beşerin uzun hayatı içinde demokratik merhaleye ilk vasıl olan Türk ırkı olmuştur” (1938a, s. 273). Demokrasi, Sümer ve Eti devirlerinin ardından, bunların yoğun etkisiyle klasik Türk-Grek medeniyetinde de uygulanmıştır. Bu bakımdan, “klasik Yunan ve Roma medeniyetleri ve bunlardan çıkan muasır Avrupa siyasî ve kültürel fikirlerinin kökleri Anadolu’da bulunmaktadır” (1938b, s. 94-95).

Demokrasinin tarihte ilk olarak birer Türk medeniyeti olan Sümerler ve Etiler devrinde ortaya çıkışı, ardından Türk-Grek medeniyeti devrinde yine demokrasiye rastlanması; “demokrasinin menşeyinin... eski Türklerin tarihiyle” başladığını göstermektedir (1938a, s. 274-275; 1938b, s. 97). Eski Türklerin yaşayışlarından filizlenen klasik demokrasinin ardından, muasır demokrasi kendisini ilk önce Amerikan sonra da Fransız İnkılâbı ile göstermiştir (1938b, s. 98). İşte bu yüzden; “Avrupa’da on dokuzuncu ve yirincinci asırlarda diğer devletlere de birer birer intişar ederek [yayılarak] hâkim olan demokrasi mefhumu, bizim tarihî millî karakterimizden doğmuş olmakla milletimizin seciyesine en uygun bir sosyal felsefe...” olması bakımından, şimdi bu demokrasi temeli üzerine kurulan Kemalizm İnkılâbı ile “...tarihî millî benliğimize dönmüş bulunuyoruz” (1938b, s. 98-99).

Engin, “Türk cemiyetinin kuruluşunda ne kastlık ne de serflik vardır” düşüncesinden hareketle, Türk ırkının en övgüye değer hasletlerinden biri olarak onda daima “demokrat bir ruhun hâkim olması”ndan bahsetmektedir: Eski Türk devletlerinde hanlar ve hakanlar, “her taraftan hürmet görmelerine ve itaat edilmelerine mukabil daima beylerin arzularını yerine getirmeği bilir ve onların müşterek ve umumî istekleri dışında hiçbir harekette bulunmazlardı” (1938a, s. 53). Ayrıca Türk milleti, -bazı müstebit hükümdarlar müstesna tutulursa- “...daima demokratik bir mahiyeti haiz olmuş, münakaşalara, istişarelere ve kurultaylara ehemmiyet vermiş, hakikî efkârı umumiyyeye müstenit millet hayatını idame etmiştir” (1938a, s. 115). Engin’e (1938a, s. 123) göre Türk devletleri, “askerî ve adlî faaliyetler sür’atle inkişaf ettikçe çok eskiden demokratik şeklini bularak diğer rejimleri reddetmiştir.” Türklerde asırlar evveline dayanan bu “demokrat ruh”, Türklüğü diriltip kendine getiren, onu ihya eden Kemalizm’de de “...böyle tarihî demokratik bir vasıf bulunduğunu göstermektedir” (1938a, s. 209).

Engin (1933, s. 86), 1930’lu yılların ortalarına kadarki yazılarında siyasî partilerin önemine dikkat çekmiş, hatta bir cumhuriyet idaresinde “siyasî fırkalar” olmadan “devletin teşekkül edemeyeceğini” söylemiştir. Demokrasinin -yukarıdaki üçlü tasnif bağlamında- bir “devlet şekli” olarak ele alındığında “halk hâkimiyeti” anlamına geldiğini ifade eden Engin, söz konusu halk hâkimiyetinin ise “müessil müesseseler veya fırkalar...” aracılığıyla tahakkuk ettirildiğinden bahsetmiştir (1933, s. 126).

Yukarıda görüldüğü gibi Engin, tek-parti yıllarına rastgelen erken dönemdeki yazılarında “demokrasi”den övgüyle söz ederek, Türk tarihinin en baştan beri “demokratik” idarelere dayandığını dile getirmiş, ayrıca tek-parti devrinin -en azından 1930’lu yılların ilk yarısını kapsayan diliminde- “siyasî partilerin” önemine teorik bakımdan dikkat çekmiştir. Fakat Engin bu devirdeki hiçbir yazısında Türkiye’de çok-partili demokrasiye geçilmesi gereğinden bahsetmediği gibi, tam aksine, 1930’lu yılların ikinci yarısından itibaren Kemalist tek-parti idaresini Türkiye için en uygun ilerleme ve kalkınma metodu olarak görmüştür.⁷

2.2. 1950-1970 Arası Dönem: Zamansız Geçilen Demokrasi

Demokrasinin mucidi olarak “Türkleri” gören, demokrasinin “Türklerin tarihî-millî karakterine en uygun sosyal felsefe” olduğundan dem vuran ve -her ne kadar Türkiye özelinde açıkça çok-partili düzen taraftarı olmasa da- hakikî demokrasinin ancak birden fazla partinin varlığında mümkün olabileceğini düşünen Engin’in, 1946 yılında Türkiye’de çok-partili demokratik hayata geçilmesini “takdirle” karşılama beklentisi normal bir durum gibi görünürken, gerçekte böyle olmamıştır. Zira Engin, daha 1950’li yılların ilk yarısında, devrimlerini yeterince kökleştirememiş bir ülke olan Türkiye’nin demokrasiye geçişini büyük bir “hata” olarak değerlendirmiştir. Engin, 1950 öncesinde kaleme aldığı hiçbir yazısında, Türk toplumunun çok-partili demokratik nizamla geçmeye hazır olmadığına yönelik tek bir satır bile yazmamışken, 1950 sonrasındaki yazılarında Türkiye’nin çok-partili muasır demokrasiye geçmek için hazır olmadığını iddia etmeye başlamıştır. Her ne kadar 1950’li yıllarda yeniden tek-parti rejimine dönülmesini açıkça ifade etmese de 1953 yılında kaleme aldığı şu satırlar, Engin’in Türkiye’nin henüz ilkbaharını yaşayan çok-partili demokrasi tecrübesinden pek de memnun olmadığını göstermektedir:

“Biz, yurdumuzda tüm anlamıyla ileri bir kamuculuğun (demokrasinin) henüz uygulanamayacağını, ancak Atatürk’ün tuttuğu yolda, devrimlerimiz iyice kökleşinceye değin aşırı başıbozukluktan sakınılması gerektiğini, 14 Mayıs 1950’den önce yayımlanmış olan bir izerimizde [eserimizde] söylemiştik.⁸... [Bizi eleştirenler], bunca önemli ve atılışlı devrimler yapılmış olan bir ülkede gevşekliğin ve başı boş bırakılmanın en korkunç gericilikler yaratacağını o günlerde anlayamamışlardı. İşte şimdi, adım başına ve gün gün üstüne yürekler acısıyla gördüğümüz bütün bu dil, din vb. korkunç gericilikler Atatürk’ün tutumunun ne çok doğru, ve bizim o sözlerimizin de ne erişte yerinde olduğunu göstermiş değil midir? Biz kendimizi, en ileri özgen uluslarla veya hiç devrim yapmamış olanlarla bir hizada tutmak yanlışlığına düştük. Biz, devrimlerimiz kökleşinceye değin, ancak kendimize göre bir özgülikle kamuculuğa (demokrasiye) doğru adım adım ilerleyecektik; karanlıkta koşarcasına değil. Çünkü ulusumuzun büyük çoğunluğu henüz okuma yazma bile bilmezler; oysaki, kamuculuk, her yurttaşın, hiç değilse ilköğretimini almış bulunmasına bağlıdır” (1953, s. 23).

Yukarıda kendi satırlarından yapılan uzun alıntı paralelinde 1950’li yıllar ile 1960’lı yılları kapsayan süreçte, Engin’in yazılarında çok-partili demokrasiye ve hatta doğrudan doğruya demokrasiye karşı cephe almasının iki nedeni olduğu görülmektedir. Bunların ilki, vatandaşların düşük bir eğitim seviyesine sahip olmaları sebebiyle siyasal hürriyetleri henüz lâyıkıyla kullanacak kadar rüşlerini ispat edememiş olmalarıdır. İkincisi ise, yine ilk sebeple de bağlantılı olarak, Atatürk devrimlerinin henüz memleket sathında kökleşmemiş olmasıdır. Şimdi kısaca bu iki faktör üzerinde durulacaktır.

⁷ Avrupa’daki muhtelif sınıfların her birinin “kendi fırkaları” olduğundan ve bunların “...birbirleriyle daimî mücadele içinde millî enerjiyi israf ettiklerinden...” bahseden Engin, “sınıf farkı bulunmamak gibi yüksek bir imtiyaza malik olan memleketimizde tek halkın tek partisi vardır” diyerek, 1930’lu yıllarda sık sık tekrarlanan Kemalist “sınıfsız toplum” şiarı üzerinden tek-parti rejimine bir meşruluk devşirmektedir (1938a, s. 137).

⁸ Engin, daha 1945 yılının sonlarında yayımlanan bir eserinde, -isim vermeden- o sıralarda resmen kuruluşu ilan edilmemiş olan Demokrat Parti’yi ikaz etmiştir. Hürriyetin, hele ki siyasal hürriyetin çok değerli fakat bir o kadar da “keskin ve tehlikeli bir şey” olduğunu söyleyen Engin, siyasal alandaki hürriyetin “kullanmasını bilmeyen veya faziletli siyasal bir şura ermemiş olanların elinde her şeyi kırıp dökerek korkunç bir şeye” dönüşebileceğini ifade etmiştir. Türkiye’nin henüz “...çok ileri siyasal hürriyetler sahibi memleketler seviyesinde olmadığından...” hareket eden Engin, “...muhalefetin samimî olmayanlarını ve bozguncululuğu önlemek” gereği üzerinde durmuştur (1945, s. 61-62).

Engin'e (1933, s. 126) göre; "...demokrasinin tamamen hâkim olabilmesi için bütün halk tabakasının mutavassıt [ortalama] bir irfan seviyesine malik olması icap" etmektedir. Aksi durumda; reyini ve fikrini serbestçe kullanmaktan âciz olacak olan vatandaşın, "...muhtelif menfi cereyanlara sürüklenme..." tehlikesi mevcuttur. Özellikle siyasal hürriyetler konusunda çok hassas olan Engin'e göre eğer vatandaşlar; "hak ve adalet mefhumları üzerinde, içtimaî kıymetler hakkında kâfi derecede tenevvür etmiş [aydınlanmış], malumat sahibi değillerse cemiyeti yanlış yollara sürüklemek, bir anarşi meydana getirmek tehlikesi vardır" (1933, s. 232). Engin (1933, s. 232), işte bu düşüncelerle; "umumî hürriyet ve içtimaî terakki namına rey vermek hakkını tahdit etmek [sınırlandırmak] belki daha faydeli olabilir" demektedir. Engin'in bu vesileyle; tek-parti devri boyunca uygulanan iki dereceli seçim yöntemini desteklediği de anlaşılmaktadır.

1950'li yıllarda "...çok ileri kamuculuk (demokrasi) ilkelerini, kendimize ancak gelecek süreler için örnek almalıyız" diyen Engin (1953, s. 197), evvela demokratik ülküleri alıştırmaları gerekliliğinden hareketle, vatandaşların büyük çoğunluğuna hiç olmazsa "ilkokul eğitimi" verilmesini savunmuştur. Böyle olmadığı takdirde, "keskin, yırtıcı bir keser olan hürriyet"; onu kullanmasını bilmeyenlerin elinde "...her şeyi alt üst eder, düzensizlikler, bozgunluklar yaratır... hepsinden önemli olarak, henüz körpe ve yavru olan o kutsal devrimlerimizi kara ve kızıl erkelerin⁹ pençesine düşürerek yok olmalarına" neden olur (1953, s. 197).

Engin'e göre Türkiye'de muasır demokrasinin yerleşmesine engel olan ikinci sebep, Kemalizm İnkılâbının getirmiş olduğu devrimlerin memleket sathında henüz kökleşmemiş olmasıdır. Atatürk devrimlerinin henüz bütünüyle benimsenmediği Türkiye'de, ekseriyeti daha okuma-yazma dahi bilmeyen halkın Atatürk devrimlerine karşı "kışkırtılması" gayet mümkündür. Bu sebepten, Türk halkı Atatürk devrimleri hususunda "aynı hassasiyetleri" paylaşımca kadar son derece ihtiyatlı davranılmalıdır. Engin için demokrasi ancak ve ancak "homojen/ türdeş"¹⁰ toplumlarda mümkündür. Zira bir toplum, muhtelif sebeplere bağlı olarak kendi içinde ayrılmış vaziyetteyse, böyle bir toplumda birden fazla partinin varlığı, mevcut bölünmeleri daha da derinleştirmekten başka bir şeye yaramayacaktır. Hele ki Türk toplumu özelinde, toplumu bir arada tutan asıl bağ olan Kemalizm İnkılâbına/Atatürk devrimlerine yukarıda "inkılâp düşmanları" olarak bahsedilen geniş bir kesimin yoğun saldırılarının devam ettiği bir ortamda, Türkiye'nin çok-partili demokraside ısrar etmesi büyük bir yanlışlık olacaktır.

Engin'in düşüncesinde 1950'li yıllardan başlayarak, çok-partili parlamenter demokrasiye karşı derin bir güvensizliğin işaretleri görülmektedir. Engin, söz konusu bu güvensizliğin neticesi olarak; Türkiye'deki çok-partili siyasal hayatı, ülkeyi her bakımdan alt üst eden "partiler arası bir kavga-dövüş"e indirgemiş, bu tutumu -aşağıda görüleceği üzere- bilhassa 1970 sonrasında iyice belirginlik kazanmıştır. Engin, iktidardaki Demokrat Parti (DP) ile muhalefetteki Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) arasındaki ilişkilerin henüz kızışmadığı

⁹ Engin, Atatürk inkılâplarını ortadan kaldırma amacını gütmekle itham ettiği belli toplumsal grupları yazılarında sürekli olarak eleştirmiş, bunları açıkça "inkılâp düşmanları" olarak görmüştür. Bunlar arasında "Osmanlıcı kara yobazlar", "kızıl yobazlar/komünistler" ve "azınlıklar" başı çekmektedir. Engin'in burada "kara ve kızıl erkeler" ile kastettiği kesimler isimleri zikredilen gruplardır. Engin, bilhassa 1950 sonrasında Osmanlıcılığı diriltmeye çalıştığını düşündüğü kesimlerden "Osmanlıcı kara yobazlar" olarak bahsederken, yine 1950 sonrasında Türkiye'yi Sovyetler Birliği'nin bir sömürgesi yapmak amacıyla faaliyetlerde bulunduğunu iddia ettiği kimseleri de "kızıl yobazlar" olarak isimlendirmiştir. Ancak, Engin'in zihnindeki inkılâp düşmanları bunlarla da sınırlı değildir. Engin'in muhayyilesinde önemli yer tutan bu inkılâp düşmanları içinde; "sinsi Türk düşmanları", "dönmeler", "masonlar", "Müslim ve gayrimüslim azınlıklar" gibi oldukça geniş bir kümeyi haiz insan topluluğu bulunmaktadır.

¹⁰ Burada "homojenlik/türdeşlik" ile kastedilen şeyin iki boyutu vardır. Bunların ilki, Engin'in ideal toplumu tanımlarken ifade ettiği şekilde; toplumu oluşturan bütün bireylerin, "aynı tarzda düşünmesi, hissetmesi ve hareket etmesidir" (1933, s. 116). İkinci boyut ise; henüz Türkleşmemiş/Türklük ruh ve bilincine erişememiş olan tüm azınlıkların Türkleştirilmelerine gönderme yapan "etnik" özdeşliği kapsamaktadır. Engin'e göre; her türden azınlığın olduğu Türk toplumunda demokrasi için henüz erkendir, zira önce bu Müslim ve gayrimüslim azınlıkların "Türkleştirilmesi" icap etmektedir. "Türk uyusunda olan hiçbir yurttaş 'ben Arabım, ben Arnavudum, dönmeyim veya devşirmeyim' demeyecek erişte Türk tinini ve Türk duygusunu benimsemiş, bize kaynaşmış olmalıdır... Türk bütünlüğü ve ona dayanan Türk kamuculuğu (demokrasisi) ancak böyle sağlanacaktır" (1953, s. 76). Engin'in demokrasiyi bu şekildeki algılama biçimi, tamamen 1950 sonrasına özgüdür, tek-parti devrinde bu tip bir düşüncenin izlerine rastlamak mümkün değildir.

1950’li yılların başlarında bile “parti çekişmelerinin” bir “sınır içine” alınmasından bahsetmiş, “ulusal çıkarların ve ülkelerin bütün takım (parti) düşüncelerinin üstünde tutulması...” gerektiğine dikkat çekmiştir (1953, s. 252). Engin, yine aynı minvalde; bilhassa “dil, din ve tarih devrimlerinin¹¹... takımlarüstü (partilerüstü)” tutulması gerektiğinden bahsetmiş, söz konusu devrimler için “...kesin olarak her türlü gericilik saldırısından korunmalıdır” demiştir: “Bu devrimlerimiz korunmak koşuluyla, siyasal kamuculuk (demokrasi) alanında, işi azıtlıp kardeş düşmanlığı yaratmamak, ve ulusal birliğimizi ve bütünlüğümüzü bozmamak üzere içtensel [samimi] tartışmalar yapılabilir” (1960, s. 5).

1950 öncesinde, toplumun sosyo-ekonomik seviyesi ile demokratik/siyasal hakların kullanımı konusunda paralellik kuran, bu bağlamda; “umumî hürriyet ve içtimaî terakki namına rey vermek hakkını tahdit etmek [sınırlandırmak] belki daha faydeli olabilir” diyen Engin (1933, s. 232), bu görüşe 1960 itibarıyla daha sıkı sarılmıştır. Engin (1960, s. 187), vatandaşların büyük çoğunluğunun ilkökul eğitimi almadığı Türkiye için demokrasinin bir “tehlike” olduğunu ifade ederek, “oy hakkı yalnız ilkokulu bitirenlere tanınmalıdır” demiştir. Tıpkı 1950’li yıllarda olduğu gibi, 1960 sonrasında da Türk halkının demokrasi için hazır olmadığını ifade etmiş, halkın çoğunluğunun okuma-yazma bile bilmediği Türkiye’de öncelikli işin halkı eğitmek ve Atatürk devrimlerinin kökleşmesini sağlamak olduğunu söyleyerek, demokrasinin ancak bu işler başarıldıktan sonra tesis edilebileceğini savunmuştur. Engin (1960, s. 78), demokrasiye ilişkin bu görüşlerini eleştirenlere de şöyle cevap vermiştir: “Elli yıldır, ‘ulus olgunlaşmadı’ sözünü dinliyorlarmış! Evet, elli yıldır, ulusun %70’i okutulmadı.” Engin, 1960’lı yıllar boyunca; Atatürk devrimlerinin, “oy avcılığı” karşısında korunamadığından hareketle, Türkiye’nin muasır demokrasiye hazır olmadığını dile getirmiştir: “Demokrasiye doğru gidelim, evet. Ama onu tüm uygulayalım dersek, büyük çoğunluk ilkökul görmedikçe, sıkı tutalım. Devrimlerimizi yobaz ve kızıl tahtası yapmayalım...” (1966, s. 24).

1960’lı yılların sonlarında Engin, çok-partili demokrasiye -ve hatta demokrasiye- kendi nazarında “son bir şans” vermiş, çok-partili demokrasinin devamının ancak tüm partilerin Kemalizm İnkılâbı’na ve Atatürk devrimlerine sahip çıkmasıyla mümkün olabileceğini ifade ederek şu öneride bulunmuştur: “Atatürk devrimlerinin bütünlüğünü sağlayan bir yasa geçirip, onları bütün seçim savaşlarının üstüne çıkarmak, bütün takımlara (partilere) Atatürkçülük devrimlerinin bütünlüğünü benimsetmek, buna karşı ağır önlemler almak...” (1968, s. 82).

2.3. 1970 Sonrası Dönem: “Cılk Demokrasi”

Engin’in 1950’li yıllar ile 1960’lı yılların büyük bölümünde demokrasiye ve bilhassa da çok-partili demokrasiye dair yukarıda özetlenen görüşlerinin, 1970 sonrasıyla kıyaslandığında “ılımlı” kaldığı söylenmelidir. Zira Engin’in siyasal hürriyetlerin kullanımına ancak Atatürk devrimlerinin halk nezdinde bütünüyle yerleşmesi ve korunması karşılığında cevaz verdiği ve nispeten “mutedil” denebilecek görüşleri, 1970’li yıllardan itibaren tamamen “radikal” bir çizgiye kaymıştır. 1970 öncesinde Türkiye’de çok-partili hakiki demokrasiye adım adım geçilmesinden yana olan Engin, 1970 sonrasında sürekli olarak “tek-partili bir düzen”e geçilmesini arzulamıştır. 1950’li yıllarda “Türkiye’nin ancak gelecek yıllarda Batı kamuculuklarını (demokrasilerini) örnek alabileceği” görüşünde olan Engin (1953, s. 214), 1960’ların sonlarından yazı hayatının son senelerini geçirdiği 1970’li yılların sonlarına kadar ise

¹¹ Engin’in yazılarında dil, din ve tarih devrimleri büyük öneme sahiptir. Engin’in din devriminden kastı, lâiklik ilkesinin sıkı sıkıya korunması ve İslâm dininin Türkçeleştirilmesidir. Engin, bütün ömrü boyunca İslâm’ın Türkçeleştirilmesi -ve hatta Türkleştirilmesi-hususunda asla geri adım atmamış, bu uğurda ezanın ve tüm ibadetlerin Türkçe olmasını, Kur’an’ın yalnızca Türkçe olarak okunmasını, İmam-Hatip okullarından bile Arapçanın kaldırılmasını savunmuştur. İslâm dinini siyasete alet ettiklerini düşündüğü kimselere karşı yazılarında çok ağır saldırılarda bulunan Engin, İslâm dininin aslında bir Sümer boyu olan ve sonradan Araplaşan Kureys kabilesinde ortaya çıktığı görüşünden hareket etmiş (1953, s. 333), bu bakımdan “öz Türk” dini olarak gördüğü İslâm’ın, Atatürkçülükle ve kökü gene eski Türklere dayanan Avrupalılıkla tamamen uyuştuğunu, yobazlığın aradan çekildiği takdirde zaten öz Türk dini olan İslâm’ın Türkleri yükseltecek bir kuvvet olduğunu ifade etmiştir. Engin’in dil ve tarih devrimlerinden kastı ise Türk Tarih Tezi ve Güneş-Dil Teorisi ile ortaya konulan “bilimsel” gerçeklerin kabul edilmesi, bunlara karşı aykırı görüş öne sürenlerin engellenmesidir. Böylece, Türk milletinin tarihin en “köklü” ve “medeni” milleti olduğu kabul edilecektir. Engin ayrıca Türkçedeki Arapça, Farsça kökenli kelimelerle, Batı dillerinden Türkçeye giren kelimelerin dilden atılarak, yalnızca Öz Türkçenin kullanılmasını da dil devriminin bir parçası olarak kabul etmektedir.

tek-partiye dönülmesini ısrarla önermiş, yapılacak “tek adaylı” seçimlerde ancak ilkokulu bitirenlerin oy kullanmasını savunmuştur (1972a, s. 11). Yazı hayatının bu son döneminde Engin, çok-partili Batı demokrasilerini örnek almaktan hiç bahsetmemiştir.

Engin, 1950’li ve 1960’lı yıllarda demokrasi ile sosyo-ekonomik gelişmişlik arasında kurduğu ilişkiyi 1970 sonrasında artık başka bir seviyeye taşımıştır. Kendisinin 1970 sonrasındaki yazılarında Türkiye, “demokratik” ve “siyasal” hakların kullanımı bakımından “...Orta Çağdan henüz tümüyle kurtulmamış...” bir ülke biçiminde tasvir edilmeye başlamıştır (1971, s. 67). Buna göre Türkiye’nin öncelikli ihtiyacı, “demokrasi” ya da “daha fazla özgürlük” değildir, çok daha önemli meseleler vardır ki bunlar çözülmeden demokrasinin lafını etmek bile doğru değildir: “42.000 köyümüzden 18.000’inde okul yoktur, ulusun %40’ı okuma yazma bilmiyor. %70’i ilkokulu bitirmemiştir. Topraklarımızda henüz bir döndürge (motor) yapamıyoruz, bir sayaç (saat) yapamıyoruz. Kemerleri sıkalım, bunları yapalım” (1971, s. 90).

Engin’in düşünce dünyasında 1970 sonrası dönem baz alındığında ideal demokrasi, Atatürk devrinde olduğu gibi tek-partili bir demokrasidir. Tek-partili demokrasinin Batılı anlamda gerçek bir demokrasi olup olmaması, bu yeni dönemde Engin için artık önemsizdir. Asıl önemli olan husus, Türkiye’nin binlerce yıldır olduğu gibi yeniden “medeniyet kurucu millet” vasfına kavuşmasıdır. Ancak bu ülkünün gerçekleşmesi -yukarıda da işaret edildiği şekilde- her alanda “Türkleşme”ye bağlıdır, Türkleşmek ise Atatürk devrimlerine bütünüyle sarılmaktan geçmektedir. Ne var ki “düşünce hürriyeti” ve “demokrasi” uğruna Atatürk devrimlerinin baltalanmasına zemin hazırlayan ve “oy avcılığından” başka bir şey olmayan çok-partili siyasal ortamda bunun gerçekleşmesi mümkün değildir. Engin’e (1970, s. 86) göre Türkiye, artık acilen karar verilmesi gereken keskin bir yol ayrımındadır: “Oy avcılığıyla Demokrasi curcunası gevşekliği içinde devrimlerimiz çığnenip gidiyor. Ya Devrimler, ya demokrasi...” Engin’in bu husustaki tercihi ise gayet nettir: Ona göre Türkiye’nin ihtiyacı olan şey; “...şimdi demokrasi curcunası içinde sarsılan devrimleri yeniden pekiştirmek[tir]...” (1971, s. 80). Bunun için de tek çare, yeniden ve üstelik bütünüyle Atatürkçü bir partinin liderliğinde tek-partiye dönmektir. 1960’lı yılların sonlarından ve bilhassa da 1970’lerden itibaren, artık açık olarak tek-partili sisteme yeniden dönülmesinin Türkiye için bir mecburiyet olduğunu ifade eden Engin (1971, s. 87), Türkiye’de yalnızca “Tek Atatürkçülük Partisi”¹² olmasını, bunun dışındaki diğer bütün partilerin kapatılması gerektiğini savunmuştur.

1930’lu yıllarda demokrasiyi Türk’ün millî-tarihî karakterinin tabî bir uzantısı olarak gören Engin, 1970’li yıllara gelindiğinde ise Türkiye’de gerçek anlamda demokrasiye geçebilmek için “hiç değilse 50 yıllık bir süre...” geçmesi gerektiğini söylemeye başlamıştır (1971, s. 50). Yine, “hürriyet/özgürlük” kavramlarına büyük önem verdiği 1930’lu yılların ilk yarısında demokrasinin “yüksek erdemleri”nden hareketle demokrasiyi “hür insanların rejimi” olarak gören Engin, 1970 sonrasında demokrasiyi bir “başboşluk/gevşeklik rejimi” olarak tarif etmiştir (1972b, s. 75). 1960’lı yılların ikinci yarısından itibaren, Türkiye’deki çok-partili demokrasiden “cılık¹³ demokrasi” olarak bahseden Engin (1972b, s. 75; 1974, s. 35), “partiler

¹² Engin, 1960’lı yılların sonlarından itibaren çok-partili demokrasiyi kesinkes reddederek, Türkiye’nin yeniden Atatürk devrindeki tek-partili sisteme dönmesini savunmuştur. Ancak Engin için bu yeni dönemde Türkiye’yi yönetmesi düşünülen tek-parti, Atatürk devrinde olduğu gibi CHP değildir. Zira Engin’in zihninde, tek-parti devri CHP’si ile bilhassa 1960 sonrası CHP’si arasında büyük farklar mevcuttur. CHP’yi tek-parti devrinde, Türkiye’nin takip ettiği ve temellerinde “içerde emniyet ve yükseliş, dışarda sulh ve dostluk” prensiplerinin olduğu “millî siyaset”in kökleşmesinin baş aktörü olarak gören Engin (1938a, s. 116), ayrıca Türkiye’nin en temel davası olan “muasırlaşmak” ülküsünün de CHP’de tecessüm ettiği inancındadır (1938a, s. 189-190). Atatürk’ün henüz hayatta olduğu dönemde CHP’ye kritik bir misyon biçen Engin, Atatürk’ün ölümünü takip eden dönem ile Türkiye’nin çok-partili hayata geçtiği 1940’lı yılların ikinci yarısından 1950’li yılların sonlarına kadar CHP hakkında -müspet ya da menfi- kayda değer bir görüş bildirmemiştir. Fakat Engin’in gözünde CHP, 27 Mayıs 1960 Darbesi’nin ardından, tek-parti devrinin muteber partisi imajını giderek kaybetmiştir. 1960 sonrasındaki CHP, artık “Atatürk’ün CHP’si” değildir. Zira CHP, İsmet İnönü’nün yanlış politikaları neticesinde 1960’lı yılların ortalarından itibaren Atatürkçü/Kemalist düşünceden uzaklaşmış, Atatürk’ün daima nefretle bahsettiği sol ideolojilerle yakın ilişki içinde olmaya başlamıştır. Nitekim Engin’e göre 27 Mayıs Askerî Müdahalesi ve onun ürünü olan 1961 Anayasası, Türkiye’de sol ideolojilerin önünü açması sebebiyle büyük bir “günah” işlemiştir. CHP ve İnönü ise bu askerî müdahaleyi takip eden anayasa yapımı sürecindeki rolü sebebiyle Engin tarafından ciddi biçimde itham edilerek, bu büyük günahın bir “ortağı” olarak değerlendirilmiştir.

¹³ “Cılık” kelimesi bilhassa yumurta için kullanılan ve “bozulmuş, kokmuş” anlamında bir kelimedir. Ayrıca “cılık çıkmak/cılkı çıkmak” şeklinde bir deyim de vardır ki; mecazen bir işin bozulması, doğru ve düzgün gitmemesi anlamında kullanılmaktadır

arası kavga-dövüş”, “oy avcılığı” ya da basit birer “koltuk kavgası” (1968, s. 81; 1970, s. 18) biçiminde nitelediği bu düzenin Türkiye’ye hiçbir fayda getirmeyeceği kanaatini paylaşmıştır. Zira Türkiye, yukarıda da işaret edildiği şekilde “az gelişmiş bir Orta Çağ” ülkesidir ve “az gelişmiş hiçbir ülke çok partili oy avcılığıyla kalkınamaz” (1971, s. 60). Engin, çok-partili demokrasiyi Atatürk devrimlerini baltalamak için maske görevi gören bir çeşit “oy avcılığı” olarak tavsif etmiş ve kendisinin bu bakış açısı vefatına kadar hiç değişmemiştir.

2.4. Krizden Çıkışın Çaresi: Tek-Partili Atatürk Demokrasisi

Engin’in 1970 sonrasında Türkiye’deki çok-partili demokratik rejimden sızlanması, Alman Hukukçu ve Filozof Carl Schmitt’in (1888-1985) 1920’li yıllar Almanya’sındaki Weimar Cumhuriyeti’nde uygulanan çok-partili parlamenter demokrasiden kaynaklandığını öne sürdüğü partiler arası uyuşmazlığın doğurduğu “istikrarsızlıktan” duyduğu rahatsızlık ile benzerlik göstermektedir. İki isim de farklı tarihlerde fakat benzer düşüncelerden hareketle çok-partili parlamenter demokrasinin aleyhinde olmuşlardır.¹⁴ Örneğin, Engin’in çok-partili demokrasiyi “partiler arası kavga-dövüş” ya da “sandalye kavgası” olarak tasvir etmesi gibi (1968, s. 62), Schmitt de parlamenter demokrasinin beşiği olan parlamentoları “politik birliğin parçalandığı kavga mekanları” olarak görmüştür (Bezci, 2004, s. 95).

Bu noktada, Schmitt’in bahsettiği şekliyle “politik birlik” ya da Engin’in sık sık kullandığı hâliyle “ulusal birlik” kavramları çok önemlidir. Zira Schmitt de tıpkı Engin gibi demokrasinin -mutlaka etnik bakımdan olmasa bile- “homojen” uluslarda mümkün olduğu görüşündedir. Schmitt’in düşüncesinde demokrasi, “homojen ve türdeş halkın iradesi” biçiminde tecessüm etmektedir (Bezci, 2004, s. 91). Ancak çok-partili parlamenter demokrasi, bu politik birliğin sürdürülmesinden ziyade “parçalanmasına” hizmet etmektedir. Nitekim Weimar Almanya’sını baz alan Schmitt’e göre “halkın iradesi birbirlerinin düşüncelerini kökten reddeden farklı politik partiler aracılığıyla parçalanmakta” (Bezci, 2004, s. 95-96), “politik irade çoğulculuk tarafından bölünmektedir” (Kardeş, 2012, s. 159). Engin’in nazarında da demokrasinin ancak ve ancak “homojen/türdeş” toplumlarda mümkün olduğundan yukarıda bahsedilmişti. Üstelik Engin, Schmitt’in aksine “etnik/ırkî türdeşliği” de demokrasinin olmazsa olmazı olarak görmüş, Türkiye’de hakikî demokrasinin ancak Kemalizm İnkılabı’nın özümsemesiyle ulaşılabilecek olan “Türkleşmek” ülküsünden geçtiğini ifade etmiştir. Ayrıca, Almanya’da fikirleri birbirinden tamamen farklı olan partilerin politik birliği bozması tehlikesi, Türkiye’de daha açık bir “tehdit” durumundadır. Türkiye’deki partilerin söz konusu tehdidi

(Ayverdi, 2011, s. 494). Engin, “cılık demokrasi” ifadesiyle Türkiye’deki çok-partili demokrasiyi kastetmektedir. Zira Engin için demokrasinin ideal şekli tek-partili demokrasidir. Çok-partili demokrasi ise demokrasinin, saflığı “bozulmuş” ya da “dejenere” olmuş hâlini temsil etmektedir.

¹⁴ Schmitt’in dert yandığı 1920’li yılların Weimar Almanya’sı ile Engin’in sürekli yakındığı 1970’li yılların Türkiye’si arasında ciddi benzerlikler mevcuttur. Her şeyden önce, iki ülkede de çok-partili parlamenter demokrasinin tıkanmasından doğan kısa ömürlü hükümetlerin sebep olduğu “siyasal istikrarsızlık” had safhaya ulaşmış durumdadır. Weimar Almanya’sında 1918-1923 arası dönemde sol ve merkez-sağ partiler, 1923-1929 yılları arasında merkez-sağ partiler, 1930-1933 yılları arasında ise otoriter sağ partilerden oluşan koalisyon hükümetleri, koalisyon ortağı partiler arasındaki görüş ayrılıkları sebebiyle hemen hiçbir konuda uzlaşmaya varamazken, bu durum söz konusu hükümetlerin sık sık değişmesine neden olmuştur (Zeybekoğlu, 2009, s. 114). Almanya’da 1918-1933 arasını kapsayan on beş yılda tam on dokuz farklı hükümetin kurulmuş olması siyasal istikrarsızlığın ne denli derin olduğunun göstergesidir (Storer, 2015, s. 96). Türkiye’de ise 1970-1980 arası dönemde tam on iki farklı hükümet kurulmuştur (Aydın ve Taşkın, 2014, s. 517). Yine, her iki ülkede de başta “yüksek enflasyon” oranları olmak üzere, ekonomik göstergelerin dibe vurduğu görülmektedir. Weimar Cumhuriyeti 1923, 1929 ve 1932’de üç büyük ekonomik krizle sarsılmış (Zeybekoğlu, 2009, s. 114), bir türlü önu alınmayan enflasyon hiperenflasyona dönüşmüş, 1923 Krizi sırasında aylık bazda enflasyon Ekim ayında %29.500 ile dünya çapında bir rekor kırmıştır. Türkiye’de ise “1970’li yıllarda siyasal istikrarsızlıkların artmasından sonra kurulan kısa dönemli darbe ve koalisyon hükümetleri sırasında, iktisat politikası[nın] giderek kısa vadeli hedeflere odaklanması” neticesinde ekonomik bakımdan sıkıntılı bir dönem baş göstermiş, örneğin; “1960’larda yüzde 10’un üzerine hiç çıkmayan yıllık enflasyon hızı, 1970’lerin ilk yarısında yüzde 20’lere ulaşmış”, 1970’li yılların ikinci yarısında ise yıllık enflasyon % 100’e doğru giderken, bütün ülkede “...mal ve enerji darlıkları, yokluklar, karaborsa ve kuyruklar” görülmeye başlanmıştır (Pamuk, 2014, s. 243-244, 251). Bu arada, her iki ülkede de kurbanları arasında siyasilerin, aydınların ve gazetecilerin de olduğu ve toplumu infiale sürükleyen cinayetler ve suikastlar yaşanmıştır. Örneğin; Weimar Almanya’sında yalnızca 1929-1931 yılları arasındaki siyasal şiddet olayları neticesinde yüz elli beş kişi öldürülmüş, dört yüz yirmi altı kişi yaralanmıştır (Storer, 2015, s. 214). Türkiye’de ise sadece 1978 ile 1979 yıllarında meydana gelen siyasal şiddet olaylarında iki bin beş yüzden fazla kişi ölmüştür (Aydın ve Taşkın, 2014, s. 305). Kısacası, anılan dönemlerde her iki ülkede de “devlet otoritesi” ciddi derecede sarsılmış, parlamentoda birbirleriyle sert kavgalara girişen partiler siyasal, sosyal ve ekonomik bunalımlara çare bulamamış, parlamentodan sokaklara taşan ideolojik mücadelenin giderek şiddet yanlısı bir eğilim göstermesi, iki devleti de “iç savaş”ın eşiğine getirmiştir.

oluşturan müşterek bir noktası daha vardır: Türkiye’de ulusal ve politik birliği en üst seviyede tesis eden ve Türkiye’yi muasır medeniyet seviyesine erdirtirecek olan Kemalizm İnkılâbı ile onun bütün kazanımlarını ifade eden Atatürk devrimlerini ortadan kaldırmak.

Weimar Almanya’sında artık kronik hâle gelen bir dizi problemin sebebi olarak işlevini yitiren ve tıkanmış hâle gelen parlamenter demokrasiyi gören Carl Schmitt, bu sorunların çözümüne yönelik olarak bir “Führer demokrasisi” önermiştir (Bezci, 2004, s. 84). Demokrasinin ancak mutlak bir “toplumsal homojenliğin” tesis edildiği toplumlarda mümkün olabileceğini düşünen Schmitt’e göre; “...politik güç sahibi olan homojeniteyi tehdit eden yabancıyı, yani benzer töze sahip olmayı politik alandan uzak kılmayı ya da gerektiğinde yok etmeyi başarabilmelidir” (Bezci, 2004, s. 101). Ancak modern parlamentolar bu türden bir güce sahip değillerdir. Bu bakımdan, “parlamentoların plüralist parçalanmışlıklarını aşarak halkın birliğini politik bir bütün olarak gerçekleştirebilecek tek kişi, yine halkın bütünü temsilcisi olan Führer’dir” (Bezci, 2004, s. 101). Schmitt’in terminolojisinde “homojeniteyi tehdit eden yabancı”, Engin’de “inkılâp düşmanları”na karşılık gelmektedir. Üstelik Türkiye’de politik gücün toplandığı parlamento, Schmitt’in bahsettiği şekliyle “yabancıyı” politik alandan uzak tutmak, hatta onu yok etmek bir tarafa, yabancıya/inkılâp düşmanlarına bizzat “ev sahipliği” yapmaktadır. İşte bu itibarla Engin, Türkiye’deki sorunlar yumağının müsebbibi olarak gördüğü “çok-partili cılk demokrasi”nin karşısına, Schmitt’in “Führer demokrasisi”ni anımsatacak şekilde “tek-partili Atatürk demokrasisi”ni koymuştur.

Engin’e göre, önce çok-partili düzene geçme teşebbüsünde bulunan, fakat sonrasında Türkiye’nin henüz hakikî bir demokrasi için hazır olmadığı kanaatine varmasıyla bir büyük lidere yakışır şekilde hatasından dönerek Türkiye için en uygun idare şekli olan tek-partili yönetimi devam ettiren Atatürk, doğrusunu yapmıştır. Engin’in aşağıdaki satırları bu bağlamda dikkat çekicidir:

“İki çeşit ülkede cılk demokrasi olamaz: 1-Toplumun büyük çoğunluğu ilkokulu bitirmemiş ülkelerde demokrasi olamaz, toplumu aldatan çıkarıcı oy avcılar başa geçerler, yıkımdır. 1946’dan buraya iki kez gördük, yeter... 2-Büyük Devrimler yapmış bir ülkede demokrasi her şeyi altüst eder, yıkımdır... Bunların her ikisi de bizde vardır. Cılk demokrasi yıkımdır. Tek partili Atatürk demokrasisi bizim için biçilmiş kaftandır. O büyük Öke [deha], bunu bilerek öylece yaptı, o yoldan ayrılırsak batırız...” (1972b, s. 75).

Engin, Atatürk’ün tek-partili demokrasisini yalnızca Türkiye’ye özgü bir model olarak da görmemiş, Avrupa’da yakın zamanda otoriter yönetimler kuran ne kadar devlet adamı varsa bunların hepsinin Atatürk’ü örnek aldıklarını ifade etmiştir. “O [Atatürk], yeni bir çağ açan eşsiz ökedir [dehadır]. De Gaulle, Franko, Salazar, Peron, Papadopoulos ve şimdi de Şili’yi kurtaran kahrman Pinochet hep Atatürk’ü örnek ve esin kaynağı tuttıklarını açıklarlar, daha da açıklayanlar olacaktır” (1974, s. 35).¹⁵

Engin’in 1970’li yıllarda yayımlanan kitaplarının hemen hepsi, Türkiye’de tek-partili yönetimin meşrulaştırılması amacıyla içerisinde Atatürk’ün ön plana çıkarıldığı birtakım ifadelerin âdeta birer slogan olarak kullanıldığı satırlarla doludur. Bunların bazıları şu şekilde örneklendirilebilir: “Niçin oy avcılığı yerine tek parti istiyoruz? Çünkü Atatürk devrimleri çiğnenip gidiyor... Usumuzu başımıza toplayalım, Atatürk yoluna dönelim” (1970, s. 37-38). “Büyük Atatürk’ün yolundan şaşmayalım: Tek Parti ile devrimleri kökleştirmek. Bu, kalkınmamızın tek çıkar yoludur” (1971, s. 76). “Çürümüş demokrasi curcunası değil, Ata’nın yaptığı gibi tek parti, Sıkı Yönetim Türklüğü ereğine ulaştıracaktır” (1971, s. 87). “Atatürk demokrasisi içten denetimli, partilerüstü, tek partili demokrasisidir. O büyük ökemizin yolundan hiç ayrılmayalım” (1972a, s. 11). “Bütün Atatürkçüler... birleşiniz, koltuk kavgacısı çıkarıcıları, cılk demokrasiyi kalkan yapanları tepeleyiniz...” (1972b, s. 23). “Partilerüstü tek partili Büyük Atatürk demokrasisiyle çok çabuk ülkülerimize kavuşacağız” (1974, s. 12). “Büyük Ata’nın tek

¹⁵ Engin’in zikrettiği isimlerin ortak özelliği “anti-komünist” olmalarıdır. Bu isimler -aralarındaki ideolojik farklılaşmalarla birlikte- kendi ülkelerinde anti-komünist idareler kurmuşlardır. Bilhassa Franco (İspanya), Salazar (Portekiz) ve Pinochet (Şili), Soğuk Savaş döneminin anti-komünist eğilimli otoriter-faşist yönetimlerinin sembol isimleridir.

partili... yüksek düzenine dönelim. Her türlü deneylerden sonra, O ne buyurdu? ‘Bu ülke tek parti ile yönetilecektir’” (1975, s. 102). Engin’in aşağıdaki ifadeleri de bu hususta örneklik teşkil etmektedir:

“Sorarım size, Büyük Atatürk tek partili demokrasisi, bu topraklarda, bir akımın, bir ülkünün, bir gidişin açıklanışı değil midir? Bu akım, bu ülkü ve gidiş, falan veya filân sınıfın ve partinin özel çıkarlarını değil, bütün ulusun aydın ve ulusal ülkülü oğullarının, her türlü sınıf ve parti ayrılıkları olmaksızın, onun kurtuluşu ve yükselişi uğrunda beslediği düşünceleri yansıtır... Partilerüstü tek partili Büyük Atatürk Demokrasisiyle çok çabuk ülkülerimize kavuşacağız” (1977, s. 18).

Engin’e göre Türkiye, Atatürk’ün ölümünden sonra kendisini yeniden “medeniyet kurucu millet” hâline getirecek olan Atatürk devrimlerine sırt çevirmiştir. Çünkü, Atatürk devrimlerinin henüz tam anlamıyla sindirilmediği ve devrimlerin aleyhinde geniş kitlelerin bulunduğu bir ortam içerisinde “çok-partili cılk demokrasi bataklığının” içindeki tüm “partiler”, “politikacılar” ve “inkılâp düşmanları”, daha fazla oy alabilmek için Atatürk devrimleri aleyhinde propagandalar yapmış, böylece Atatürk devrimleri alaşağı edilmiştir. Bu minvalde Engin, 12 Mart 1971 Muhtırası’nın¹⁶ ardından yayımlanan bir eserinde 12 Mart öncesindeki siyasileri şöyle nitelemiştir:

“Onların yüreklerinde bir sayrılık [hastalık] vardır, koltuk sayrılığı, onmaz bir sayrılıktır bu... Yıllarca ve yıllarca ‘normaldir, özgürlüktür, demokrasidir’ diye diye ulusumuzu korkunç bir uçurumun ta kenarcığına değin sürükleyip getirdiler, ve hiç utanmadan gene koltuk istiyorlar. Onlara koltuk değil, zindan köşeleri yaraşır. Cılk demokrasi curcunası içinde, satın alınmış oylarla, yobaz Osmanlılık kargaşacılığıyla başa geçmişler, Büyük Atatürk’ün o kutsal emanetlerini çiğneyip geçmişler, ulusumuzu ölümle karşı karşıya getirmişler, kızılıcılığı ve köhne kozmopolit Osmanlılığı hortlatmışlar da, gene de hiç utanmadan cılk demokrasi çığırtkanlığıyla koltuk yaygarası koparıyorlar, ortalığı kasırgaya boğuyorlar...” (1972a, s. 102).

Engin’de, 1950’li yıllarda baş göstermeye başlayan, 1960’lı yıllarda giderek koyulaşan ve 1970’li yıllarda zirve noktasına varan “sol karşıtlığı” da kendisinin demokrasiye karşı tavrı almasında etkili olmuştur. Öyle ki Engin, Rusların Türkiye’deki müttefikleri olan “kıızıl yobazlarla” birlikte yürüttükleri bir ihanetin sonucu olarak gördüğü 1961 Anayasası’nı “çok-partili demokrasi”yi yaygınlaştırması ve “grev” gibi sendikal hakları tanınması sebebiyle eleştirmiş, bu anayasayla Atatürk devrimlerinin tahrip edilmesine zemin hazırlandığını iddia etmiştir. Zira bunlar, Türkiye gibi “az gelişmiş” bir ülkenin felaketini hazırlayacak kadar tehlikeli hak ve hürriyetlerdir. Nitekim, Sovyet Rusya’da ne “demokrasi”, ne “insan hakları”, ne de “sendikal haklar” mevcuttur. Bunlar, Türkiye’yi her bakımdan zor durumda bırakmak isteyen Ruslar tarafından 1961 Anayasası marifetiyle zorla ihraç edilmiş şeylerdir. Bu bağlamda Engin’in şu satırları dikkat çekicidir: “Kurtuluş yolumuz: Tek Parti, sürekli Sıkı Yönetim uygulamaktır... Yok demokrasi imiş, yok sendikacılık imiş, hepsi yalan, moskof tuzağı. Hiç az gelişmiş, yüz yıllarca geri kalmış ülkelerde demokrasi, sendikacılık olacak şey midir?” (1971, s. 54). Engin’in çok-partili sisteme karşı eleştirilerinin dozu, 1970’li yıllarda meseleye “Rus komünizmi”ni dâhil etmesiyle birlikte daha da artmış; artık demokrasiden, kişisel haklardan ve özgürlüklerden bahsedenlere açıkça çatmaya başlamıştır:

“Hiç Devrimler yapmış biraz gelişmiş ülkede alabildiğine başıboşluk, sendikacı Moskof bozgunculuğu bırakılır mı? Az gelişmiş ülkelerden hangisi demokrasi curcunası içinde yükelebilmştir?... Böyle şeyler düşünmek ve körükörüne özgürlük ve aşırı demokrasi çığırtkanlığı yapmak, eğer Türklüğe karşı bile işlenmiş bir kahpelik, bir Kürtçülük, bir Moskofçuluk değilse, kesinlikle bilgisizliktir... Devrimler yapmış bir ülke, henüz orta çağdan tümüyle kurtulamamış bir ulus, yobaz ve Moskof kızılıcılığı baskısı altında binbir tehlike içinde, binbir kanser gibi iç düşman azımlıkçılık kışkırtıcılığı içinde bir toplum... Böyle bir ülkede nasıl tüm özgür başıboşluk, nasıl tüm demokrasi, nasıl oy avcılığı

¹⁶ Engin, Türkiye’yi çok-partili cılk demokrasiden kurtarması sebebiyle 12 Mart 1971 Muhtırası’ndan “kutsal 12 Mart” şeklinde bahsetmektedir (bkz. 1972a, s. 106; 1972b, s. 22).

arkasında çok partili genel seçim olabilir? Bu, dediğimiz gibi ya bilerek bir Moskof satılmışlığı curcunasıdır, ya da tüm şaşkınlıktır” (1971, s. 81-82).

Engin’in 1960 yılının ortalarından itibaren kaleme aldığı eserlerde, Türkiye’nin kurtuluşunu ancak tek-partiye dönmekte bulması hiç de tesadüfi değildir. Engin’in nazarında Türkiye, 1960’lı ve 1970’li yıllarda arz ettiği genel manzara itibariyle uçurumun eşiğine gelmiş durumdadır (1972a, s. 53). Bu durumun başlıca sebebi ise “çok-partili cılk demokrasi”dir. Zira, Atatürk devrimlerini yıkmak için harekete geçen ne kadar gerici kuvvet varsa hepsi, siyasi hürriyetler adına getirilen çok-partili demokrasinin “nimetlerinden” yararlanmışlardır. Sovyet komünizminin Türkiye’deki “beşinci kolu” olarak faaliyette bulunan, 1965 Seçimleri’nde meclise girecek kadar güç kazanmış olan, ancak “kutsal” 12 Mart 1971 müdahalesi ile püskürtülen sol, 1970’li yılların ortalarından itibaren Sovyet komünizminin Türkiye’yi “işgal denemeleri” olan grevler, boykotlar ve fabrika işgalleri ile ülkeyi esir almıştır. Diğer taraftan, 1960’lı yılların sonlarına kadar DP ve AP gibi merkez-sağ partilerin patronajı altında ancak “cılız” bir ses çıkartabilen İslâmî tandanslı siyasi hareketler, Necmettin Erbakan’ın Millî Görüş hareketi ile artık kendi partilerini kuracak noktaya gelmekle kalmadığı gibi 1970’li yıllarda hükümet ortağı bile olmuştur. 1960’ların ortalarından başlayıp 1970’li yılların sonlarını kapsayan bütün bu siyasi süreç, şüphesiz ki Engin’i teyakkuz hâline geçirmeye yetmiştir. Kendisinin yukarıda değinilen “inkılâp düşmanları” şeklindeki risk algılaması düşünüldüğünde, bir taraftan komünistlerin -Engin’in ifadesiyle “kızıl yobazların”- diğer taraftan Osmanlı’yı diriltme amacını güden siyasi İslâmcıların -Engin’in ifadesiyle kara yobazların/şeriatçıların- oluşturduğu bir siyasi toplum ve hatta parlamento kolay kolay kabul edilebilecek gibi değildir.

Engin, savunduğu görüşleri desteklemek amacıyla 1970’li yıllardan itibaren Kur’an¹⁷ ayetlerinden de deliller göstermeye başlamıştır.¹⁸ Çok-particiliği reddeden görüşlerine destek için de Kur’an’dan istifade yoluna gitmiş, çeşitli ayetlere referansla İslâm’da particiliğin “küfür” ve “bozgunculuk” olarak addedildiğini ifade etmiştir. Örneğin; Âl-i İmrân Suresi’nin 105. Ayetinden¹⁹ hareket eden Engin; “Kur’an’da ulusu, ümmeti bölecek siyasi takımlar [partiler] ve tarikatlar yasaklanıyor” yorumunu çıkarmıştır (1971, s. 82). Kendi görüşlerini desteklemek amacıyla Kur’an ayetlerinden bazen zorlama yorumlar da çıkartan Engin, Bakara Suresi’nin 27. Ayetini²⁰; “...Tanrı’nın en büyük sungusu [nimeti] olan us’u ve özel istemi (iradeyi) kullanacağız, bozgunculuktan, bölücülükten (particilik) kaçınacağız” biçiminde ele almış (1971,

¹⁷ Engin’in aşağıda bazı örnekleri verilecek olan Kur’an atıflarında kullandığı Kur’an tercümesi, ilk baskısı 1961 yılında Okat Yayınevi tarafından yayımlanan tercümenin 1964 tarihli dördüncü basımıdır. Söz konusu Kur’an tercümesinin girişinde; “seçkin bir heyet tarafından, çeşitli dillerde çıkan Kur’an tercümeleri de gözden geçirilerek meydana getirilmiştir” şeklinde bir ibare yer almaktadır. Ancak, bu “seçkin heyet”in kimlerden oluştuğu hakkında bir bilgiye yer verilmemiştir.

¹⁸ 1950 öncesinde İslâm’a dair müspet atıfları parmakla gösterilecek derecede az olan ve İslâm’ın Türk insanı ve Türk cemiyeti üzerindeki etkilerine hiç değinmeyen Engin, 1950 sonrasında birdenbire İslâm’dan övgüyle bahsetmeye başlamıştır. Engin, 1930’lu yıllarda eski Türk tarihi üzerine kaleme aldığı yazılarından başlayarak, İslâm dininden “öz Türk dini” olarak bahsetmektedir. Engin, bir “Sümer Türkü” olarak gördüğü Hz. İbrahim’in torunu olması hasebiyle İslâm Peygamberi Hz. Muhammed’i de Türk kabul etmektedir (1953, s. 333). Engin, daha 1930’lu yıllardan itibaren bu görüşü savunmakla birlikte, Kemalizm ile İslâm dinini mezcetmek gibi bir düşünce içerisinde olmamıştır. Türklerin öz dini olarak gördüğü İslâm dinini siyasi bir amaca matuf olarak kullanmamış olan Engin, bu şekilde davrananları da lâikliği baltalamakla suçlamıştır. Ancak, Soğuk Savaş yıllarıyla birlikte, Engin’in bu tavrında ciddi bir değişiklik olmuştur. Komünist ideolojiye aşırı bir karşıtlık duyan Engin, Soğuk Savaş ortamında komünizme karşı verilen mücadelede İslâm’ın kullanılmasını “stratejik” bir araç olarak görmüş olmalıdır. Engin, komünizme karşı mücadelede Kemalizm’e destek olması için bu dönemde İslâm dinine başvurmuş, Kur’an ayetlerine atıfla anti-komünist tezlerine meşruluk kazandırmak istemiştir. Örneğin Kur’an’da; “...Allah yolunda cihat edenler”in büyük mükafatlar elde edecekleri söylenen Nisa Suresi’nin 95. Ayetini referans gösteren Engin, bu ayeti “Atatürk yolunda savaşanların canları ve malları Cennet karşılığında satın alınmıştır...” şeklinde kullanmakta ve Atatürk’ün kesinkes menettiğini söylediği komünizme karşı savaşmayı her Türk için bir vazife saymaktadır (1972a, s. 78). Engin ayrıca; “yeryüzünde fesat çıkaranlardan” bahsedildiği Bakara Suresi’nin 27. Ayetine atıfta bulunmakta ve bu ayette kastedilenlerin “...yeryüzüne bozgunculuk saçanlar (komünistler)...” olduğunu söylemektedir (1971, s. 54).

¹⁹ Âl-i İmrân Suresi, Ayet: 105: “Kendilerine apaçık ayetler gönderildikten sonra da gene ayrışanlar, çekişenler gibi olmayın; onlar için büyük bir azap vardır” (Kur’an, 1964, s. 35).

²⁰ Bakara Suresi, Ayet: 27: “Onlar, Allah ile olan anlaşmayı bozanlardır; Allah’ın birleşik durmasını buyurduğu şeyi ayırırlar, yeryüzüne fesat saçarlar: Bunlar ziyan edenlerdir” (Kur’an, 1964, s. 5).

s. 48), Rum Suresi 41. Ayeti²¹ ise “hep bozgunculuklar, sendikacılık, partacılık, Kürtçülük²² küfürdür” şeklinde değerlendirmiştir (1971, s. 95).

Sonuç

M. Saffet Engin’in Kemalizm’e/Kemalizm İnkılâbı’na bakışı, kendisinin eski Türkler ile Avrupalılaştırma/çağdaştırma arasında kurduğu ilişkiyle yakından ilgilidir. Engin’in nazarında Türkler, Orta Asya’da kurdukları dünyanın ilk büyük medeniyetinin ardından göçler ve akınlar vasıtasıyla gittikleri her yere yüksek medenî vasıflarını taşıyarak yeni medeniyetler yaratmışlar ve böylece insanlık tarihi boyunca ona en fazla hizmet etmiş olma şerefini kazanmışlardır. Ne var ki Türkler, her alanda Türk’e ve Türklüğe sırt çevrilen Osmanlı devrinde bu “medeniyet kurucu” rollerinden alıkonulmuşlardır. Kemalizm’i her şeyden önce bir “Türkleşme” ideolojisi olarak gören Engin, her alanda Türk’ün medenî vasıflarını tebarüz ettiren Kemalizm İnkılâbı’nın, bütün dünyaya Türk milletinin fitraten sahip olduğu medeniyet yaratma kudretini yeniden hatırlattığı ve Türklerin Kemalizm İnkılâbı’nın diriltici devrimleri sayesinde yeniden medeniyet kurucu rollerine döndükleri kanaatinde. Bu bakımdan ona göre Kemalist Türkiye, tarihin en köklü milleti olan Türklerin tarih serüvenindeki nihâî durağını temsil etmektedir.

Engin, Kemalizm’in temel ülküsünü -tıpkı Atatürk gibi- “muasır medeniyetin en ileri safında lââyık olduğumuz mevkii az zamanda alabilmek” olarak açıklamıştır. Engin’in tasavvurunda, söz konusu muasır medeniyet ile kastedilen Avrupa/Batı medeniyetini yaratanlar da yine Türklerdir. Nitekim çalışmada değinildiği üzere, Avrupa’yı Avrupa yapan Greko-Romen/Lâtin kültür ve medeniyetinin temellerini Türkler atmıştır. İşte bu noktada Engin’in tasavvurunda Türkleşmek; Avrupalılaşmayı, Batılılaşmayı ve çağdaşlaşmayı içine almakta, onları kapsamaktadır. Ulusal kültürü her alanda Türkleştirmek amacını güden Kemalist İnkılâplar/Devrimler, nihayetinde eski Türklerin yaşantılarından ibaret olan Avrupalılaşmayı da beraberinde getirecektir. Ona göre, adı ister “Avrupalılaşmak”, ister “Batılılaşmak” isterse de “çağdaşlaşmak” olsun üçü de Kemalizm’in Türk milletini “muasır medeniyetin en ileri safında lââyık olduğu yere ulaştırması” ülküsüne giden ana yolun farklı duraklarıdır. Bu üç yolun kökeni de eski Türk uygarlıklarının yaşayışlarına ve anelerine dayanmaktadır. Bu yaklaşımıyla Engin, Türkiye’deki aydınların Tanzimat’tan beri kafalarını meşgul eden ve Osmanlı devrinde başlayıp Cumhuriyet Türkiye’sinde süregelen “değişimi” isimlendirme problemini de çözmüş olmaktadır. “Avrupalılaşmak”, “Batılılaşmak” ve “çağdaşlaşmak” kavramlarını yerine göre aynı anlamda kullanan Engin için böyle bir tartışmanın önemi yoktur. Türkiye’de Avrupalılaşmaya/Batılılaşmaya/çağdaşlaşmaya matuf olarak son birkaç yüzyıldır filizlenmeye başlayan, fakat asıl olarak Kemalizm İnkılâbı sayesinde şahika noktasına varan bu çabalara

²¹ Rum Suresi, Ayet: 41: “İnsanların kendi işledikleri yüzünden karada ve denizde karışıklık çıkmıştır! Bu, belki dönerler diye, işlediklerinden bazılarının azabını tattırmak içindir” (Kur’an, 1964, s. 236).

²² Engin’in 1950 sonrası dönemdeki yazılarına hâkim olan “ırkçı” damarın en belirginleştiği noktalardan biri de -inkılâp düşmanları arasında gösterdiği- Türkiye’deki “azınlıklar” hakkındaki görüşleridir. 1950 sonrasındaki yazılarında, Türk Tarih Tezi’nden ilham alarak Anadolu coğrafyasında -üstelik binlerce yıldan beri- Türklerden başka hiç kimsenin yaşamadığını ifade eden Engin gerek Kürtlerin gerekse de Rumların ve Ermenilerin “Türk” olduklarını iddia etmektedir. Engin’in Türkiye’deki azınlıklar hususunda en fazla dikkat çektiği grup ise Kürtlerdir. Engin’e göre Kürt diye bir ırk olmadığı gibi, Kürtçe diye bir dil de yoktur (1953, s. 134; 1968, s. 100.). Kürtlerin, Cumhuriyet devrinde “...dış mihrakların tahriki motifi eşliğinde her an yeniden isyan edebilecek, ihanet potansiyeli taşıyan bir topluluk olarak görülmeye başlandığı”ndan bahseden Bora’nın (2007, s. 87) değerlendirmesi, Engin için de geçerlidir. Nitekim, Engin’de Soğuk Savaş’la birlikte kabaran anti-komünist damar, kendisinin azınlıklar hakkındaki olumsuz düşünceleriyle birleşmiş, bu sentezde Engin’in bütün nefreti Kürtlere yönelmiştir. Engin, 1960’lı yıllardan itibaren yazılarında “Kızıl Kürtler” şeklinde bir ifadeye sıkça yer vermiş, Sovyet komünizminin “kendilerini Kürt zanneden” bu insanları Türkiye’yi ele geçirmek maksadıyla kullandığını öne sürmüştür, Kürtlerin acilen Türkiye’nin batısına dağıtılmalarını, hatta yurtdışına sürgüne gönderilmelerini önermiştir (bkz. 1971, s. 67, 71, 168; 1972a, s. 28-29; 1972b, s. 7). Engin, başta Kürtler, Ermeniler ve Rumlar olmak üzere Türkiye’deki tüm Müslim ve gayrimüslim azınlıkların ve bu arada etnik bakımdan Türk olmalarına rağmen “kafaca ve gönülce Türk olmayan” her türden azınlığın, İngiltere ve ABD gibi ülkelerde de uygulanan ve “Brown” yöntemi denilen bir yöntemle “Türkleştirilmesi” gerektiğini neredeyse tüm yazılarında savunmuştur (bkz. 1953, s. 28, 40-41; 1960, s. 21; 1966, s. 59-60; 1970, s. 24). Engin’in İngiltere’de bizzat gördüğünü söylediği bu Brown yöntemi, okullarda birtakım millî/ulusal ritüeller kullanılarak, gençlerdeki azınlık duygularını yok etmek üzerine kuruludur. Atatürk devrimlerine kastedenlerin hep “azınlıklar” arasından çıktığını öne süren Engin, bu yöntemin Türkiye’deki bütün ilkökul ve ortaokullarda uygulanmasıyla azınlıklara Türklük bilincinin aşılacağını ve Kemalizm İnkılâbı’nın Türkiye’yi yükselten devrimlerini ortadan kaldırmaya bundan böyle hiç kimsenin cesaret edemeyeceğini düşünmektedir. Arslan (2009, s. 350); anılan bu düşüncelerine istinaden Engin’i “...Kemalizmin ‘ılımlı’ ve medeniyetçi yaklaşımından giderek ‘irrasyonel’-faşizan yaklaşımlara kayan bir yorumcusu” olarak değerlendirmektedir. Kuyaş (2009, s. 249) da aynı şekilde, Engin’in “...epeyce faşizan bir düşünce çizgisi tuttuğu”na dikkat çekmektedir.

ancak tek bir isim verilebilir: “Türkleşmek”. Bunların hangisi mevzubahis edilirse edilsin, hepsinin ortak bir noktası vardır; hepsi esasen Türklerin medeniyete yapmış oldukları hizmetleri anlatır, hepsinin altında mutlaka Türklerin bir izi, bir imzası bulunmaktadır. İşte bu bakımdan, Kemalizm İnkılâbı’nın her alanda Türkleşmeyi -ve tabii olarak Avrupalılaşmayı ve çağdaşlaşmayı- sağlayacak inkılâpları/devrimleri ne pahasına olursa olsun korunmalı; hatta partiler-üstü zırha büründürülen Atatürk inkılâpları/devrimleri hususunda herhangi bir tartışmaya asla meydan verilmemelidir.

Engin’in Atatürk devrimlerini koruma ve kollama hususundaki hassas ve kararlı tutumu, kendisinin “demokrasi” konusundaki düşüncelerini de derinden etkilemiştir. Türkiye’de henüz çok-partili hayata adım atılmadığı 1940’li yılların ortalarına kadar demokrasinin bir “Türk icadı” olduğundan hareketle demokrasiyi savunan Engin, 1950 sonrasında başlayarak önce çok-partili sistemin ve sonrasında ise bizzat demokrasinin aleyhinde bir tavır takınmıştır. Engin, 1950 sonrasında başlayarak devletin kurtuluşunu daha “otoriter” bir yönetim tarzında görmeye başlamıştır. “İnkılâp düşmanları” olarak tavsif ettiği kesimlerle mücadelede devletin gerekirse orduyu da kullanmak pahasına en sert tedbirlere başvurması gerektiğini tavsiye etmiştir. Aralarında Osmanlı devrinin ihyasına çalışan “Osmanlıcı kara yobazlar”ın, Türkiye’yi bir Sovyet sömürgesi yapmak isteyen “kızıl yobazların/komünistler”in ve “azınlıklar”ın yer aldığı bu “İnkılâp düşmanları”nın siyasal hürriyetlerin nimetlerinden istifade ederek Atatürk devrimlerini baltaladığını ifade eden Engin, bu saldırılara karşı tek çarenin Atatürk devrinde olduğu gibi yeniden tek-partili yönetime geçmek olduğunu savunmuştur. Türkiye’nin siyasî bakımdan krizlerle yüz yüze geldiği her dönemde çok-partili sisteme son vermek üzere silahlı kuvvetleri göreve davet eden Engin, 12 Mart 1971 Muhtırası’nı “kutsal” bir devrim telâkki ederek memnuniyetle karşılamıştır. Yazı hayatının son yıllarını teşkil eden 1970’li yılların sonlarında orduyu yine “görev”e davet etmiş, Türkiye’nin “ikinci 12 Mart’a” ihtiyacı olduğunu söylemiştir.

Engin’de 1960’lı yıllardan itibaren belirgin hâle gelen çok-partili sistem karşıtlığının temelleri, kendisindeki güçlü anti-komünist ve faşist temayüllerde de aranmalıdır. Komünist ideolojiye aşırı derecede karşıtlık duyan Engin, kendi nazarında temeli Türklükten başka bir şey olmayan İslâm dini ile Kemalizm’i Soğuk Savaş yıllarında sentezlemiş; İslâm’ı, komünizme karşı verdiği mücadelesinde Kemalizm’in bir “ortağı” biçiminde kullanmıştır. Engin, 1970 sonrası dönemde kaleme aldığı eserlerinde komünizme karşı mücadele etmenin her Atatürkçünün ve her Müslümanın bir vazifesi olduğunu Kur’an ayetlerinden de örnekler vererek savunmuştur. 27 Mayıs 1960 Darbesi’ni takiben hazırlanan ve yürürlüğe giren 1961 Anayasası’nı esasen “sınıfsız” bir yapısı olan Türkiye’yi işçi hareketleriyle içerden çökertmek isteyen Sovyet komünizminin bir oyunu olarak gören Engin, 1960’lı ve 1970’li yıllardaki bütün yazılarında 1961 Anayasası’nın kaldırılmasını istemiştir. 12 Mart 1971 Muhtırası’nı ise “kutsal” bir devrim gibi karşılamış olan Engin, Türkiye’yi uçurumun eşiğine getirdiğini öne sürdüğü çok-partili demokrasiye ordunun nihayet bir son vermesinden büyük bir memnuniyet duymuştur. Engin, 12 Mart Müdahalesi’yle ordunun “kızıl yobazlara/komünistlere” büyük bir darbe indirmiş olduğunu ifade ederek söz konusu muhtıradan övgüyle bahsetmiştir.

1960’lı yıllardan itibaren tamamen “ırkçı-faşist” bir çizgiye kayan Engin, bütün insanlığı “Türkler” ve “Türk olmayanlar” şeklinde ikiye ayırmıştır: “Biliyoruz ki, türler (ırklar), yuvarlakkafalı (Alplı) Türk türü ve uzunkafalı geri türler olmak üzere genel bakımdan ikiye ayrılır” diyen Engin’in (1960, s. 98) bu cümlesinin meali; dünyada “ileri ırkları temsil eden Türkler” ve “geri ırkları temsil eden diğerleri” şeklinde iki çeşit insan yaşadığıdır. Engin’deki bu ırkçı düşünceler, Türkiye sınırları içerisinde de etkisini göstermiş ve kendisindeki demokrasi karşıtlığını beslemiştir. Engin, 1950 sonrasındaki yazılarında, Türkiye’de “Türklerden başka” kimsenin yaşamadığını dile getirmeye başlamış, kendisini Kürt, Ermeni, Rum “zanneden” insanlar ile etnik bakımdan Türk olsalar bile “kafaca ve gönülce henüz Türk olmayan Müslüman azınlıkların” okullara konulacak “Brownny” adı verilen bir yöntemle “Türkleştirilmeleri” gerektiğini ölüncüye değin büyük bir arzuyla savunmuştur. Herhangi bir

toplumda gerçek anlamda bir demokrasinin var olabilmesi için nüfusun etnik bakımdan bir “homojenlik/türdeşlik” arz etmesi gerektiğini düşünen Engin, Türk olmalarına rağmen bunu kabule yanaşmayan bütün azınlıklar Türklüğe “kaynaştırılıncaya” kadar Türkiye’de demokrasinin -bilhassa da çok-partili sistemin- uygulanmasının mümkün olmadığını öne sürmüştür.

Kaynakça

- Akpolat, Y. (2010). Erken Cumhuriyet döneminde Türk devrimini anlamlandırma ya da devrime ideoloji bulma çabaları. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (44), 103-148.
- Arslan, C. (2009). M. Saffet Engin. T. Bora-M. Gültekingil (Ed.), *Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce (2) Kemalizm* içinde (ss. 350-357). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Atatürk, M. K. (1997). *Atatürk’ün söylev ve demeçleri I-III*. Ankara: Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları.
- Atay, F. R. (1932). *Moskova-Roma*. İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi.
- Aydın, S. & Taşkın, Y. (2014). *1960’tan günümüze Türkiye tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ayverdi, İ. (2011). *Kubbealtı lugatı: asırlar boyu târihî seyri içinde misalli büyük Türkçe sözlük*. İstanbul: Kubbealtı İktisadî İşletmesi.
- Bezci, B. (2004). *Carl Schmitt’in politik felsefesi açısından modern Türkiye’de güçlü devlet kavramı* (Yayımlanmış Doktora Tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Bora, T. (2007). *Medeniyet kaybı: milliyetçilik ve faşizm üzerine yazılar*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Engin, A. (1953). *Atatürkçülük ve Moskofluk-Türklük savaşları*. İstanbul: Atatürkçülük Kültür Yayınları.
- Engin, A. (1955). *Atatürkçülük’te dil ve din*. İstanbul: Atatürkçülük Kültür Yayınları.
- Engin, A. (1960). *Atatürkçülük savaşımızda Avrupa kültürü nedir ve ne değildir?* İstanbul: Atatürkçülük Kültür Yayınları.
- Engin, A. (1966). *Sosyalist geçinenlere karşı Atatürkçülük savaşı: kızıl elma*. İstanbul: Atatürkçülük Kültür Yayınları.
- Engin, A. (1968). *Türklük düşmanları sosyalist ve Osmanlıcı geçinenlere karşı: Atatürkçülük “manifesto”su*. İstanbul: Atatürkçülük Kültür Yayınları.
- Engin, A. (1970). *Atatürkçülük savaşımızda ulusal eğitim ve İslâmda Atatürkçülük*. İstanbul: Atatürkçülük Kültür Yayınları.
- Engin, A. (1971). *Yükseliş yengimiz için Kuran’da Atatürkçülük ve kızıl elma*. İstanbul: Atatürkçülük Kültür Yayınları.
- Engin, A. (1972a). *Cumhuriyetimizin 50. yıldönümünde Atatürkçülük bildirisi*. İstanbul: Atatürkçülük Kültür Yayınları.
- Engin, A. (1972b). *Cumhuriyetimizin 50. Yıldönümünde ko vadis? (nereye doğru?)*. İstanbul: Atatürkçülük Kültür Yayınları.
- Engin, A. (1974). *Yükseliş savaşımızda Promete 2*. İstanbul: Atatürkçülük Kültür Yayınları.
- Engin, A. (1975). *Yükseliş savaşımızda Kıbrıs destanı*. İstanbul: Atatürkçülük Kültür Yayınları.
- Engin, A. (1977). *Atatürkçülük savaşımızda çağdaş Avrupa: siyasal ve kültürel akımlar kamusu (1)* İstanbul: Atatürkçülük Kültür Yayınları.

- Engin, M. S. (1933). *Muasır Avrupa içtimaiyatı*. İstanbul: Ahmet Sait Matbaası.
- Engin, M. S. (1938a). *Kemalizm inkılâbının prensipleri (1) Büyük Türk medeniyetinin tarihî ve sosyolojik tetkikine methal*. İstanbul: Cumhuriyet Matbaası.
- Engin, M. S. (1938b). *Kemalizm inkılâbının prensipleri (2) büyük Türk medeniyetinin tarihî ve sosyolojik tetkikine methal*. İstanbul: Cumhuriyet Matbaası.
- Engin, M. S. (1939). *Kemalizm inkılâbının prensipleri (3) kültür inkılâbı ve Kemalizmin başka rejimlerle mukayesesi*. İstanbul: Cumhuriyet Matbaası.
- Engin, M. S. (1945). *İkinci büyük savaşta Almanya'da gördüklerim*. İstanbul: Işık Basım ve Yayınevi.
- Gökberk, M. (1980). *Felsefe tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kardeş, M. E. (2012). *Carl Schmitt'in politik felsefesi üzerine bir inceleme* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Kılıçbay, M. A. (2009). Atatürkçülük ya da Türk aydınlanması. E. Kalaycıoğlu-A. Y. Sarıbay (Ed.), *Türkiye'de Politik Değişim ve Modernleşme* içinde (ss. 233-242). Bursa: Dora Yayınları.
- Kur'an, (1964). İstanbul: Okat Yayınevi.
- Kuyaş, A. (2009). Yeni Osmanlılar'dan 1930'lara anti-empyralist düşünce. T. Bora-M. Gültekinçil (Ed.), *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce (2) Kemalizm* içinde (ss. 247-252). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Pamuk, Ş. (2014). *Türkiye'nin 200 yıllık iktisadi tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Parla, T. (1994). *Türkiye'de siyasal kültürün resmî kaynakları (1) Atatürk'ün Nutuk'u*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Storer, C. (2015). *Weimar Cumhuriyeti'nin kısa tarihi*. (S. Özge, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şahinler, M. (1998). *Atatürkçülüğün kökeni, etkisi ve güncelliği*. İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- Timur, T. (1968). *Türk devrimi: tarihî anlamı ve felsefî temeli*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Yıldız, A. (2013). Kemalizm: Türkiye'de resmî ideolojinin kavramsal tarihi (1919-1939). *Doğu-Batı Dergisi*, 66, 171-191.
- Zeybekoğlu, E. (2009). *Carl Schmitt'in 20. yüzyıl devlet ve siyaset kuramına katkısı* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir.

ARAŞTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı : %70

2. yazar katkı oranı : %30